บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำสื่อจินตภาพสื่ออารมณ์ ที่ปรากฏในเพลงโคราช ของกำปั่น บ้านแท่น ผู้วิจัยจำแนกการตรวจเอกสารเป็นดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน
   1.1 ความหมายและลักษณะของเพลงพื้นบ้าน
   1.2 ที่มาของเพลงพื้นบ้าน
   1.3 ประเภทของเพลงพื้นบ้าน
   1.4 ความสำคัญ บทบาท และคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน
   1.5 เพลงพื้นบ้านในจังหวัดนครราชสีมา

2. เอกสารเกี่ยวกับเพลงโคราช
   2.1 กำเนิดของเพลงโคราช
   2.2 ศิลปะการประพันธ์เพลงโคราช
   2.3 แนวคิดที่ได้จากเพลงโคราช
   2.4 ภาษาไทยถิ่นโคราช

3. เอกสารเกี่ยวข้องจินตภาพ
   3.1 ความหมายของจิตนภาพ
   3.2 การสร้างภาพพจน์
   3.3 ลักษณะของจินตภาพ

4. ประวัติ และผลงานของกำปั่น บ้านแท่น
   4.1 ประวัติกำปั่น บ้านแท่น
   4.2 ผลงาน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน

1.1 ความหมายและลักษณะของเพลงพื้นบ้าน

ศัพท์ที่ใช้เรียกเพลงพื้นบ้านมีอยู่หลายคำ เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงชาวบ้าน เพลงปฏิพากย์ เพลงนอกศตวรรษ และคีตการพื้นบ้าน ซึ่งคำต่าง ๆ เหล่านี้ตรงกับในภาษาอังกฤษว่า “folksongs” ได้มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่าเพลงพื้นบ้าน ดังนี้

มนตรี (2497: 50) ได้ ศึกษาความหมายของเพลงพื้นบ้าน สรุปได้ว่า เป็นเพลงของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ โดยที่ในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ ต่างก็ได้สร้างแบบแผนการร้องและสำเนียงภาษาให้เป็นไปตามความนิยมเฉพาะของตน ซึ่งมักจะนิยมร้องในเทศกาลหรือในงานที่มีการชุมนุมของคนในท้องถิ่นเพื่อความรื่นเริงและผ่อนคลาย

เฉลิม (2520: 577) ศึกษาความหมายของคำว่าเพลงพื้นเมืองสรุปได้ว่า เป็นเพลงที่ชาวบ้านตามถิ่นต่างๆ ประดิษฐ์แบบแผนการร้องไปตามความนิยมและสำเนียงภาษาพูดที่แตกต่างกัน นิยมร้องกันในเวลาเทศกาลที่มีการประชุมผู้คนในหมู่บ้านมารื่นเริงกันชั่วครั้งชั่วคราว เช่น ตรุษสงกรานต์ และในการลงแขกเอาแรงกันซึ่งเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ เช่น เกี่ยวข้าว

นิพนธ์ (2521: 91) ศึกษาความหมายของเพลงพื้นบ้าน สรุปได้ว่าหมายถึง เพลงของชาวบ้านท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็ประดิษฐ์แบบแผนการร้องเพลงของตนไปตามความนิยมและสำเนียงภาษาพูด ที่เพี้ยนแปรงแตกต่างกันไป เพลงแบบนี้มักจะนิยมร้องกันในเวลาเทศกาลหรืองานที่มีการชุมชนผู้คนในหมู่บ้านมาร่วมรื่นเริงกันชั่วครั้งชั่วคราว เช่น ตรุษสงกรานต์ ปีใหม่ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า และในการลงแขกเอาแรงในกิจการอันเป็นอาชีพ เช่นเกี่ยวข้าว นวดข้าว

ทัศนีย์ (2523: 77) ศึกษาความหมายของเพลงพื้นบ้านโดยสรุปได้ว่า เป็นบทเพลงชองชาวบ้านซึ่งเกิดจากปฏิภาณไหวพริบ และความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนของคนไทย บทเพลงมีลักษณะคมคายแฝงความเรียบง่าย ส่วนใหญ่จะสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิด และความเชื่อของคนในท้องถิ่นนั้น

สุจิตต์ (2523: 1) กล่าวถึงเพลงพื้นเมือง สรุปได้ว่า หมายถึง บรรดาเพลงที่ประชาชนซึ่งไม่ใช่ชาวเมือง หรือชาวรั้ว ชาววังสืบทอดจดจำ เพื่อเล่นสนุกสนานกันต่อๆ มา

เด่นดวง (2524: 57) ให้ความหมายของเพลงพื้นบ้าน โดยสรุปได้ว่า เป็นการละเล่นที่ผู้แสดงได้เรียบเรียงถ้อยคำอันสละสลวยในสมองออกมาด้วยการร้องเป็นทำนองต่างๆ เพื่อบรรยายเรื่องราว ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์รัก และความรื่นเริงที่สะสมอยู่ในสำนึกและความทรงจำ

สุมาลย์ (2526: 41) ได้ให้ความหมายของเพลงพื้นบ้านโดยสรุปได้ว่า เป็นวรรณกรรมปากเปล่าที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งถ่ายทอดกันมาด้วยการจำ สำหรับใช้ร้องเล่นในแต่ละท้องถิ่น แล้วแพร่กระจายจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่ง

เอนก (2528: 65) ได้ให้ความหมายของเพลงพื้นบ้านโดยสรุปได้ว่า เป็นเพลงที่ชาวบ้านร้องเล่นกันจนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตเฉพาะถิ่น ซึ่งมีท่วงทำนองและลีลาแตกต่างกัน แต่มีแบบแผนที่คล้ายคลึงกันจนถือเป็นวิถีชีวิตของสังคมได้ถ่ายทอดกันด้วยปากหรือการจดจำ เวลาร้องอาจร้องคนเดียวหรือโต้ตอบกันหรือร้องพร้อมกันก็ได้ ใช้เครื่องประกอบจังหวะน้อยชิ้นหรืออาจไม่ใช้เลยก็ได้หรืออาจใช้การปรบมือเพื่อจังหวะ

สุกัญญา (2531: 214) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของเพลงพื้นบ้าน สรุปได้ว่า เป็นวรรณกรรมที่รวบรวมบทร้อยกรองที่รวบรวมบทร้อยกรองและดนตรีพื้นบ้านเข้าด้วยกันถ่ายทอดกันด้วยปากเปล่าอย่างมีศิลปะเฉพาะกลุ่มชน มีความเรียบง่ายอิสระไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว

กล่าวโดยสรุป เพลงพื้นบ้าน หมายถึง เพลงที่ร้องเฉพาะถิ่น ถ่ายทอดกันด้วยปากและการจำ มีลักษณะเรียบง่ายไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว จะร้องคนเดียวหรือหลายคนก็ได้มักจะร้องหรือแสดงในเทศกาล การประกอบกิจกรรมหรืองานรื่นเริงต่างๆ

1.2 <u>ที่มาของเพลงพื้นบ้าน</u>

เพลงพื้นบ้านมีที่มานานเท่าใดไม่มีผู้ใดบอกได้ อันเนื่องมาจากธรรมชาติของเพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ถ่ายทอดกันด้วยปากต่อปาก จดจำกันด้วยการท่องจำ ร้องถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง สู่อีกรุ่นหนึ่ง สืบสานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนมาเป็นเวลานานอย่างไม่หยุดยั้ง

กิ่งแก้ว (2520: 224) กล่าวถึงที่มาของเพลงพื้นบ้านสรุปได้ว่าเพลงพื้นบ้านมีกระจัดกระจายกันอยู่ทั่วโลก มีพัฒนาการในด้านรูปแบบเป็นแบบฉบับเฉพาะกลุ่มชนนั้นทำให้เพลงในแต่ละท้องถิ่นมีลักษณะต่างๆมากมาย

บุปผา (2520: 111-112) กล่าวถึงที่มาของเพลงพื้นบ้าน สรุปได้ว่า เพลงพื้นเมืองเกิดจากแรงบันดาลใจ 5 ประการ คือ

1. ความรัก
2. ความเศร้าโศก ความพลัดพราก ความผิดหวัง
3. ความหยาบโลนหรือเกี่ยวกับเรื่องเพศ
4. ความเกี่ยวเนื่องจากสังคม สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ พฤติกรรมวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม
5. ความเกี่ยวพันกับการเมือง การปกครองของคนในสังคมนั้นๆ

เอนก (2525: 47) แสดงทัศนะเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านที่เก่าที่สุดในภาคกลาง สรุปได้ว่า เพลงที่ปรากฏชื่อเป็นหลักฐานเก่าที่สุดเท่าที่พบคือเพลงเทพทองเพลงพื้นบ้านมีอยู่กระจัดกระจายทั่วโลก มีการพัฒนารูปแบบเป็นแบบฉบับเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น เพลงพื้นบ้านเกิดจากแรงบันดาลใจของคนที่มีความสัมพันธ์กับสังคมและการเมือง เพลงพื้นบ้านที่ปรากฏเป็นหลักฐานในภาคกลางของประเทศไทยคือ เพลงเทพทอง

1.3 <u>ประเภทของเพลงพื้นบ้าน</u>

กิ่งแก้ว (2523: 1- 4) ให้แง่คิดเกี่ยวกับการศึกษาเพลงพื้นบ้านสรุปได้ว่าไม่ว่าจะเป็นเพลงพื้นบ้านภาคใดของประเทศก็ตาม จะมีเนื้อหาแบ่งเป็น 5 ประเภทคือ

1. เรื่องเด็ก
2. เรื่องรัก
3. เรื่องอาชีพ
4. เรื่องประวัติ
5. เรื่องอรรถจริยา

สุกัญญา (253: 236) ได้จัดประเภทเพลงพื้นบ้าน โดยสรุปได้ดังนี้

1. แบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ เป็นเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้

2. บ่งตามเพศของผู้ร้อง

3. แบ่งตามจำนวนคนร้อง เป็นเพลงร้องเดี่ยว และเพลงร้องหมู่

4. แบ่งตามจุดประสงค์ของเพลง เป็นเพลงกล่อมเด็ก เพลงเกี้ยวพาราสีเพลงประกอบพิธี เป็นต้น

5. แบ่งตามโอกาสที่ร้อง เป็นเพลงประจำเทศกาลต่างๆ

6. แบ่งตามความสั้นยาวของฉันทลักษณ์

7. แบ่งตามวัยของผู้ร้อง เป็นเพลงเด็ก และเพลงผู้ใหญ่

1.4 <u>ความสำคัญ บทบาท และคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน</u>

ทัศนีย์ (2523: 87- 88) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเพลงพื้นบ้านสรุปได้ดังนี้

1. เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดโดยปากเปล่า โดยที่เนื้อหาของเพลงจะสะท้อนภาพวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้น

2. เนื้อหาของเพลงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

3. เป็นมหรสพชิ้นเอกของชาวบ้าน ทำให้คนทุกเพศทุกวัยในท้องถิ่นได้รับความสนุกสนาน ในโอกาสต่างๆ

4. เป็นเครื่องสร้างความสามัคคีของกลุ่มชน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันทำให้ผู้คนทำมาหากินและดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ปรานี (2525: 103) กล่าวถึงบทบาทของเพลงพื้นบ้านที่มีต่อสังคมสรุปได้ดังนี้

1. เป็นตัวแทนของระบบสัญลักษณ์ทางสังคม ที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อทางศาสนาและระบบชนชั้น

2. กระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางกายภาพ พบได้ในเพลงที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

3. เป็นเครื่องควบคุมทางสังคม รักษาบรรทัดฐานทางสังคม และชี้แนะระเบียบแบบแผนที่สมควร รวมทั้งกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคมด้วย

4. เพลงมีบทบาทในการรักษาสถาบันทางสังคม ศาสนา ความเชื่อ และทำให้การประกอบพิธีกรรมมีเหตุผล โดยมีหน้าที่รักษาสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมไว้

5. ทำให้เกิดความสืบเนื่องและมั่นคงทางวัฒนธรรม

เอนก (2527: 93-104) ได้กล่าวถึงคุณค่าของเพลงพื้นบ้าน สรุปได้ดังนี้

1. เป็นมรดกทางวรรณกรรม ที่ได้รับสืบทอดจากปากต่อปาก มีความไพเราะถ้อยคำเรียบง่ายสละสลวยกินใจ เป็นศิลปะทางภาษาซึ่งสอดแทรกปรัชญาและคำสั่งสอนของคนรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่ง นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ทัศนคติและความเชื่อต่างๆ ของคนในท้องถิ่น

2. คุณค่าจากสังคม เพลงชาวบ้านมักจะสอดแทรกคำสั่งสอนเพื่อกล่อมเกลาจิตใจของคนในสังคมให้เป็นคนดี เพื่อให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตั้งแต่ช่วงที่มีชีวิตที่เป็นเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่

สุกัญญา (253: 268-274) กล่าวถึงบทบาทของเพลงพื้นบ้านที่มีต่อสังคมไทย สรุปได้ดังนี้

1. ให้ความบันเทิง เนื้อหาของเพลงพื้นบ้านเต็มไปด้วยถ้อยคำที่แสดงปฏิภาณไหวพริบของผู้เล่น ทำให้เกิดความสนุกสนานบันเทิงใจ ผ่อนคลายอารมณ์ทั้งผู้ฟังและผู้เล่นในขณะเดียวกัน

2. สร้างความสามัคคี เพลงพื้นที่ร้องในเทศกาล หรือในขณะประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม

3. ให้การศึกษา เพลงพื้นบ้านประกอบไปด้วยความรู้และคำสอนซึ่งเป็นการให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในด้านการดำเนินชีวิตในสังคม ธรรมชาติ สภาพแวดล้อมต่างๆ ความรู้ในหลักธรรม เป็นสื่อในการอบรมสั่งสอนค่านิยมและกฎเกณฑ์ที่ควรปฏิบัติในสังคม

4. ควบคุมสังคม ในเพลงพื้นบ้านจะมีการชี้แนะระเบียบแบบแผนและพฤติกรรมที่เหมาะสมในสังคมทั้งยังให้ความรู้ในด้านประสบการณ์ชีวิตและเรื่องทั่วๆ ไป นอกจากนี้ ยังได้สอดแทรกคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เป็นแบบสำหรับฝึกจิตใจให้คนในสังคม เป็นผู้มีศีลธรรมอันดีด้วย

5. เป็นทางระบายความคับข้องใจ มีความอิสระในการสื่อสารทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ทำให้คนระบายความขับข้องใจที่มีต่อสภาพการณ์การเมือง เศรษฐกิจ และประเพณีค่านิยมทางสังคม

6. เป็นสื่อมวลชนเพลงพื้นบ้านทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนกระจายข่าวสารในสังคม นอกจากนี้ยังเป็นตัวแสดงทัศนคติของชาวบ้านที่มีบ้านเมือง เนื้อหาของเพลงมีการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองของรัฐได้อีกด้วย

เพลงพื้นบ้านมีลักษณะโดยรวมคล้ายคลึงกันแตกต่างกันเฉพาะในรายละเอียดปลีกย่อยตามสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละแห่ง เพลงพื้นบ้านจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ที่ได้รับการสั่งสมและสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งตลอดมา ซึ่งเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ทัศนคติ ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของคนในถิ่นนั้น

1.5 <u>เพลงพื้นบ้านในจังหวัดนครราชสีมา</u>

ขุนสุบงกชศึกษากร (2525: 314) ได้เขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านที่ปรากฏในจังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ว่า ประมาณ 60 ปีมาแล้วในจังหวัดนครราชสีมา มีเพลงพื้นบ้านเท่าที่พบมีดังนี้

1. เพลงกล่อมลูกหรือเพลงกล่อมเด็ก เป็นเพลงที่ใช้ประกอบการร้องเห่กล่อมเพื่อให้เด็กนอนหลับซึ่งแบ่งออกเป็นเพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็กและเพลงขู่เด็ก ลักษณะคำประพันธ์มีลักษณะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ ให้คุณค่าในด้านความรัก สะท้อนภาพลักษณะสังคม ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัว อาชีพ สภาพภูมิประเทศ ประเพณีและค่านิยมต่างๆ

2. เพลงกลองยาว เป็นเพลงประกอบในงานรื่นเริงต่างๆ ซึ่งจะมีการเล่นตามเทศกาลในช่วงต่างๆ มีท่วงทำนองสนุกสนาน เร้าใจ ได้รับอิทธิพลมาจากภาคกลางเนื้อร้องเป็นทำนองเกี้ยวพาราสี กระเช้าเย้าแหย่ เพลงกลองยาวนี้มีมานานแล้ว

3. เพลงเซิ้งบั้งไฟ เป็นเพลงประกอบงานรื่นเริงในเทศกาลแห่เทียน เพลงเซิ้งบั้งไฟได้รับอิทธิพลมาจากเพลงเซิ้งบั้งไฟของชาวอีสานใต้ เนื่องจากเพลงนี้จะนิยมเล่นกันในหมู่ทหารที่มารับราชการในค่ายสุรนารี ซึ่งทหารเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวอีสาน

4. เพลงแห่นางแมว เป็นเพลงร้องประกอบประเพณีแห่นางแมว อันเป็นความเชื่อของประชาชน ถ้าปีใดเวลาล่วงถึงเดือน7 เดือน 8 แล้วฝนยังไม่ตกต้องตามฤดูกาลทางราชการจะจัดขบวนแห่พระนเรศ ก่อนที่จะจัดขบวนแห่จะมีการปั้นรูปต่างๆ โดยใช้ดินเหนียวผสมทรายปั้นเป็นรูปเต่า ปลาช่อน รูปผู้หญิงนอนเปลือยกายเห็นของลับของคนทั้งคู่ถือเป็นสิ่งที่ให้กำเนิด พิธีสงฆ์มี 3 วัน ตั้งอาสนะไว้กลางแจ้ง จะมีพระจากวัดที่ต่างๆมาสวดคาถาปลาช่อน พระพุทธรูปที่ตั้งบูชาเป็นปางคันธารราฐหรือพระขอฝน พระต้องนั่งกรำแดดเวลา 15.00 น. ที่หน้าประตูชุมพล ส่วนรูปปั้นวิตถารนั้นอยู่ในเมือง เมื่อพระสวดครบ 3 วัน ในวันที่ 3 มีการแห่พระนเรศ ขบวนแห่จัดที่หน้าประตูชุมพล ขบวนแรกเป็นคานหามของโหรนุ่งขาวห่มขาวนั่งประนมมือหลับตาบริการไปตลอดเวลาแห่ ถัดจากขบวนโหรเป็นคานหามของหามพระนเรศ ต่อจากนี้แล้วแต่จะจัดขบวนเป็น

อะไรก็ได้ อาจมีคนสะพายข้อง ถือสุ่ม แบกไถ ตอนท้ายของขบวนมีคนหาบนางแมวซึ่งอยู่ในตะกร้า ขบวนนี้ผ่านไปที่ใดมีแต่คนเอาน้ำสาดทั้งคนทั้งนางแมวเปียกปอนไปด้วยกัน แห่ขบวนไปทางทิศตะวันตกตามถนนโพธิ์กลาง ถึงหัวรถไฟ (สถานีรถไฟ ถนนมุขมนตรีในปัจจุบัน) แล้วกลับตามทางเดิม มาเลิกขบวนที่หน้าประตูชุมพลตามบ้านนอกจะมีการจัดขบวนแห่ไปตามบ้านญาติที่คุ้นเคยของตน แล้วร้องขอสิ่งของที่ต้องการ เมื่อได้แล้วก็ออกกลางทุ่งผลัดผ้าที่เปียกออกผึ่ง ลงมือต้มเป็ดผัดไก่เลี้ยงกัน

5. เพลงปี่แก้ว เป็นเพลงเกี้ยวพาราสี ปี่เพลงเกี้ยวพาราสี ปี่แก้วทำด้วยไม้รวกเล็ก ๆ ลิ้นปี่ทำด้วยทองเหลือง ตัวปี่ยาวประมาณ 8 นิ้วฟุต เจาะรู 6 รู เวลาเป่ามีเสียงเพราะฟังเย็นหู หนุ่มลูกทุ่งชอบนำติดมือไปเป่าเกี้ยวสาว

2. <u>เอกสารเกี่ยวกับเพลงโคราช</u>

มีหนังสือและงานวิจัยที่กล่าวถึงเพลงโคราชมีดังต่อไปนี้

ถาวร (2524: 27) ศึกษาเพลงโคราช ว่า สามารถแบ่งออก ได้ 2 ประเภท ได้แก่ แบ่งตามโอกาสที่จะเล่น คือกลุ่มที่เล่น คือ กลุ่มที่เล่นเป็นอาชีพมีการว่าจ้างเป็นเงินตามราคาที่กำหนด เพลงประเภทนี้จะเล่น ในงานแสดงหรือสมโภชต่างๆ และการกลุ่มเพลงชาวบ้านเป็นเพลงของชาวบ้านที่ร้องเล่นในงานฉลองหรือสมโภชต่าง ๆ และกลุ่มเพลงชาวบ้านเป็นเพลงของชาวบ้านที่ร้องเล่นกันในยามว่างงาน เพื่อความสนุกสนาน เช่นในงานลงแขก ไถนา ชาวบ้านที่ร้องเล่นกันในยามว่างงาน เพื่อความสนุกสนาน ไม่มีพิธีรีตองประเภทที่สอง แบ่งตามวิวัฒนาการของเพลงโคราชตั้งแต่แรกมาจนถึงยุคปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่เพลงสั้นๆ มาจนถึงเพลงยาว ที่ใช้เล่นกันในปัจจุบันนี้ แบ่งได้ดังนี้คือ เพลงขัดอัน เพลงก้อม เพลงหลัก เพลงจังหวะรำ และเพลงสมัยปัจจุบัน

ปรีชา (2526: 25) ศึกษาเพลงโคราชในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ทราบว่าเพลงโคราชมีวิวัฒนาการมาจากเพลงก้อมที่ใช้พูดจาโต้ตองกันที่เรียกว่าเพลงคู่สองและคู่ที่สี่ คือ การเล่นสัมผัสอักษร และสัมผัสสระ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาถิ่นโคราช และภาคกลางปัจจุบันภาษาถิ่นค่อยๆ เลือนๆ ไปใช้ภาษากลาง แต่คงสำเนียงโคราชไว้เป็นส่วนมาก การเล่นเพลงโคราชเดิมเล่นที่ลานบ้านต่อมาเล่นบนเวทียกพื้น มีเสาสี่ต้น ผู้เล่นหญิงชาย จะว่าการโต้ตอบกันทีละคู่ เนื้อหาของเพลงจะเกี่ยวกับเรื่องของความรัก โดยใช้ปฏิภาณโต้ตอบกัน ความเป็นอยู่อาชีพ สภาพสังคม สุภาษิต คำสั่งสอน ธรรมในพุทธศาสนา เจตคติต่อสังคม ความเชื่อถือเนื้อหาของเพลงโคราชสะท้อนถึง

ศาสนา เรื่องกรรม อาชีพ การศึกษาอบรม สิ่งแวดล้อมและค่านิยมพื้นฐานด้านสังคมของคนโคราช

กรกฎ (นามแฝง) (2533: 45) กล่าวถึงชีวิตและประสบการณ์ในการเล่นเพลงโคราชของหมอเพลงโคราชที่มีชื่อเสียง ความคิดเห็นเกี่ยวกับความแตกต่างของการเล่นเพลงโคราชในอดีตและปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงลักษณะการแสดงของหมอเพลงรุ่นใหม่ ที่แตกต่างจากหมอเพลงในอดีต ข้อคิดในการอนุรักษ์เพลงโคราช และประวัติของครูใหญ่ วิเศษพลกรัง ในฐานะศิลปินแห่งชาติสาขาการแสดง เพลงพื้นบ้าน เพลงโคราช ประจำปี 2539

จารุวรรณ (2540: 77) กล่าวว่า เพลงโคราชมีลักษณะเป็นกลอนเพลงปฏิพากย์ที่ใช้ไหวพริบในการแก้ปัญหาร้องโต้ตอบกันระหว่างผู้เล่น เป็นเพลงพื้นเมืองที่นิยมกันมากในเขตจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดใกล้เคียง เพลงโคราชจะเป็นที่สนุกสนาน แต่ก็มีเพลงโคราชหลายเพลงที่ให้แง่คิดในรูปของ สุภาษิต ปรัชญา และสะท้อนสภาพความเป็นอยู่ในชีวิต ขนบในการเล่นเพลงโคราช คือ ผู้เล่นหญิงชายจะต้องเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู บทเกริ่น บทเกี้ยว บทลักหาพาหนี ตีหมากผัว ชิงชู้และสู่ขอ เพลงชมดงเพลงลาจาก ลักษณะถ้อยคำในเพลงโคราช มักจะเป็นคำคมที่ให้ความหมายสองแง่สองง่าม แต่ก็เป็นศิลปะที่งดงามด้วยการเล่นคำสัมผัส

เสถียร (2540: 7) กล่าวถึง “ความนิยมเพลงโคราชในปัจจุบัน ซึ่งพบว่าลดน้อยลงเรื่อย ๆ คณะหมอเพลงที่ตั้งขึ้นมีงานแสดงน้อย นอกจากหมอเพลงที่มีชื่อเสียงโด่งดังแล้ว เนื่องจากกระแสของเพลงสมัยใหม่ ทำให้เพลงโคราชได้รับความสนใจน้อยลง คณะหมอเพลงที่เหลืออยู่จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงเพื่อให้ได้รับความสนใจมากขึ้น”

นฤมล (2540: 45) กล่าวถึง สภาพปัญหาในการอนุรักษ์เพลงโคราชเกิดจากกลุ่มผู้ฟังเพลงโคราชจำกัดเพาะกลุ่มวัฒนธรรมไทยโคราช คือ จังหวัดชัยภูมิ บุรีรัมย์ แต่ก็เป็นเพียงกลุ่มชนกลุ่มย่อยที่มีความแข็งแกร่งทางวัฒนธรรมมีไม่มากพอ ความนิยมในการฟังเพลงโคราชน้อยลงตามจำนวนผู้อาวุโสที่ล่วงลับไป

ทิศไทย (2524: 17) กล่าวว่า “การเล่นเพลงโคราชมีลักษณะพิเศษ แตกต่างกับมหรสพอย่างอื่น คือ ไม่มีเครื่องตนตรี เล่นว่าเพลงกันสดๆ ตามปกติจะประกอบด้วยฝ่ายหญิงสองคน ฝ่ายชายสองคน รวมเป็นสี่คนขึ้นไป ประ คารมอยู่บนเวที ส่วนผู้ติดตาม ญาติมิตรก็นั่งอยู่ข้างล่างเวที

เมื่อหมอเพลงขึ้นเวที แต่ละคนก็มีกรรมวิธีรำลึกถึงครูบาอาจารย์เสกเป่ามนต์ตราหานิยมไปตามถนัดของแต่ละคน”

ชะลอ (2538: 35) กล่าวถึงความเชื่อและวิธีการปฏิบัติตัว ก่อนแสดงของหมอเพลง ซึ่งต้องไหว้ครูก่อน โดยมีหัวหน้าคณะเป็นผู้นำไหว้ หลังจากแต่งตัวเสร็จก่อนขึ้นเวทีแสดง หมอเพลงส่วนใหญ่เชื่อถือในเรื่องโชคลาง เช่นก่อนจะขึ้นเวที จะต้องดูทิศทางตามฤกษ์รับก้าวแรก ดูทิศทางลมโดยการหายใจ ดูทิศทางลมโดยการหายใจ เมื่อขึ้นไปบนเวที ก็มีการเป่าคาถามหา

ศศิธร (2540: 40) ได้สรุปว่าปัจจุบันนี้เพลงโคราชได้รับความนิยมลดลง ในขณะที่หมอเพลงสมัครเล่นก็มีจำนวนน้อยลง เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวนาเปลี่ยนไป เพราะเทคโนโลยีก้าวหน้าขึ้น เครื่องทุ่นแรงและระบบการจ้างแรงงาน ทำให้ระบบความสัมพันธ์ของคนเปลี่ยนไป โอกาสที่จะเล่นเพลงน้อยลง โอกาสที่จะฝึกทักษะเพื่อพัฒนาและสืบทอดเพลงโคราชก็ลดลงด้วย ส่วนการเล่นเพลงในปัจจุบัน หมอเพลงจะถูกคนฟังขอให้ร้องเพลงลูกทุ่งมาก แต่ถ้าผู้ฟังส่วนใหญ่ที่อยู่ในวัยกลางคน จะชอบฟังเพลงโคราชมากกว่า รสนิยมในการฟังเพลงที่เปลี่ยนไปทำให้เกิด เพลงซิ่ง เป็นเพลงโคราชโดยมีเครื่องดนตรีไฟฟ้า เล่นประกอบเวลาร้องเพลงลูกทุ่ง และการเต้นหางเครื่องเลียนแบบการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่ง เพลงซิ่ง จึงเป็นพัฒนาการของเพลงโคราชที่เกิดจากรสนิยมของคนรุ่นใหม่

ดั้งนั้นความหมายเพลงโคราช คือการขับร้องเพลงเกี้ยวกันระหว่างหญิงชายเป็นเพลงปฏิพากย์ โดยอาศัยปฏิภาณของหมอเพลงเป็นสำคัญ

เพลงโคราช เป็นการละเล่นชนิดหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา ที่ได้รับความนิยมมาช้านาน เป็นศิลปะที่มีคำร้องสัมผัสเป็นกาพย์กลอนไพเราะ มีคำโคราชบ้างคำภาษาไทยภาคกลางบ้างปะปนกันประกอบเป็นเพลง โดยใช้สำเนียงชาวพื้นเมืองโคราชดั้งเดิม และโดยที่เพลงโคราชนั้นเก็บเอาคำธรรมดาง่ายๆ มาผสมผสานเป็นคำร้อง ซึ่งมีกฎเกณฑ์สัมผัสอยู่ในตัว ทำให้เกิดความไพเราะโดยธรรมชาติ ซึ่งถ้าผิดสัมผัสแล้วจะทำให้การเล่นเพลงไม่เพราะพริ้งเท่าที่ควร

2.1 <u>กำเนิดของเพลงโคราช</u>

พรทิพย์ (2545: 36 – 43) ได้สันนิษฐานว่าเพลงโคราชนี้ได้วิวัฒนาการจากการพูดจาเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มหญิงสาว ต่อมาได้รับการสนับสนุนให้ปะทะคารมต่อหน้าธารกำนัลแบบโต้วาที จึงได้รับความนิยมยึดถือเป็นแบบอย่างต่อมา

2.1.1 <u>ประเภทของเพลงโคราชมี 5 ประเภท</u> คือ (ขุนสุบงกชศึกษากร:2525)

1. <u>เพลงขัดอัน</u> เป็นเพลงสั้นๆ มีรูปแบบง่ายที่สุดในกระบวนเพลงโคราช สัมผัสมีแห่งเดียวคือ วรรคที่ 1 และวรรคที่ 2 ส่วนวรรคที่ 3 และ 4 ไม่มีสัมผัส ซึ่งฟังขัดหู จึงเรียกว่า เพลงขัดอัน

ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

เอ้อเอ่ย…สะรุสะระ อีแม่กะทะคั่วถั่ว
เหมิดบุญผัวแล่ว เหมือนไข่ไก่ร้างรัง

2. <u>เพลงก้อม</u> เป็นเพลงสั้นๆ เหมือนเพลงขัดอัน แต่เพิ่มสัมผัสอักษรหลายที่ เพื่อความไพเราะ ดังตัวอย่าง

กิ๊กกั๊ก คึ่กคั่ก คือคนคุ่กเจ็บขี่ นั่งกะเบ่งตาแดง
มองหาไม่แก้งไม่มี
(ชาย) พี่เปรียบเหมือนมันนก หัวหนา งอกอยู่ตามป่าสะแก
(หญิง) ยังงั้นดอกวา…หัสสะแกมันหนีบ เอาจนหัวลีบแปแร

3. <u>เพลงหลัก</u> เป็นรูปแบบที่หมอเพลงใช้ร้องเล่นทั่วไปบทหนึ่งมีตั้งแต่ 6 วรรคขึ้นไป วรรคหนึ่งมี 4-6 คำ ดังตัวอย่าง

อิมัสสะหมิงกาเย อันว่ากายา

เมื่อคนเราเกิดมา อย่าได้ประมาทดูหมิ่น
พอดับขันธ์สังขาร มีแต่แร้งกาจิกกิน

4. <u>เพลงหลักจังหวะรำ</u> ลักษณะบังคับคณะและสัมผัสเหมือนกับเพลงหลัก แตกต่างกันเวลาร้องจะมีการรำประกอบ เพลงที่มีการรำด้วย ฝ่ายชายจะร้อง ไช – ชะ ไช – ชะ หรือ ไช เป็นอาณัติสัญญาณ ฝ่ายหญิงจึงจะสนองตอบ ท่ารำมีท่าเดียว มือกางแขนออกไปทั้งสองข้าง คว่ำมือหงายมือ ขย่มตัวตามจังหวะเพลง หญิงรำแคบ ขายรำกว้าง ต่างฝ่ายผลัดกันรุกกันถอย ดังตัวอย่าง

(ชาย) โอโอ่…..เชิญมาเถิดมา….เอ่ยน้องมา มาเป็นภรรยาเถิดหนอแม่สายระโยง แม่ม่าหมั่นขี่ มาไปก๊ะพี่เป็นมั่นคง นอแม่เกียนสาลีหมั่นเข็น

(ตบมือ) แม่ตะโพกตุงตุง มาพี่จะกุ่งไปต้อยต้อย แม่บัวแย้มบานย่อย แม่แก้มหอมเหมือนดอกเอ๋ย บานเย็น

(หญิง) โอโอ่…..ตั้งแต่กี้ทำไมไม่นาน เอ่ยว่าตั้งแต่นาน ทำไมจึงไม่พบแม่ห่วย น้ำอ้อม หอมเอยน้ำอันปากหวานเหมือนอย่างน้ำอ้อย

โอ้พ่อหนุ่มเนื้อตัน ทำไมไม่หันเนื้อตัว เข่ามาเหยียบย่างรั่วแต่พอน่องเห็นเอ่ยข้างรอย

5. <u>เพลงสมัยปัจจุบัน</u> เป็นเพลงที่ใช้ร้องเล่นในปัจจุบันรูปแบบไม่แตกต่างจากเพลงหลักมีขนาดยาวกว่าสมัยก่อนๆ มีการใช้คำใหม่ๆ ทันสมัยเข้ามาผสมปนกับคำร้อง บางคนใช้สำเนียงภาคกลางมาใช้ฟังแล้วไม่สนิทใจ จังหวะร้องแล้วแต่ผู้ร้องจะช้าหรือเร็วไม่สม่ำเสมอ ดังตัวอย่าง

โอ้โอ่…..น้องจะหาผัวหรือยังหา เอาผัวเสียเถิดเมื่อยังหูตาน้องยังรู้ยังเห็นสักหน่อยจะลุกจะล้ม หัวเต้าหัวนมหนอมันจะเลน หนุ่มเห็นมันจะลาม..จะลวน

อย่าได้อวดตัวเลยแม่คนดี จะไปบวชเป็นชีอยู่ตัวคนเดียวหวังไม่ให้หนุ่มตามเกี้ยว ไม่พ้นตาเถนไปตามกวน

ความไพเราะของเพลงโคราช อยู่ที่การใช้คำให้มีสัมผัสในและเล่นคำ เล่นความให้เกลี้ยงเกลาสละสลวย

2.1.2 ลักษณะการเล่นเพลงโคราช

ลักษณะการเล่นเพลงโคราช แบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 ประเภท คือ

1. เกี้ยวพาราสี เนื้อร้องเป็นการเกี้ยวพาราสี ประชดประชัน เสียดสี บางที่ใช้ถ้อยคำรุนแรง

2. ลองภูมิปัญญา เช่นการยกปัญหาเกี่ยวกับปรัชญาพุทธศาสนา มาซักถามโต้ตอบกัน

3. เล่นเป็นเรื่อง ลักษณะของเรื่องมีลักหาพาหนี ดีหมากผัว ชิงชู้ สู่ขอ เรื่องที่นิยมเล่น คือ อินทะปัดถา จันทโครพ พระรถเมรี พระเวสสันดร

2.1.3 เทศกาลเล่นเพลงโคราช

การจัดเวทีหรือโรงปะรำสำหรับเล่นเพลงโคราช มีลักษณะง่าย คือ มีเสา 4 ต้น ฝังห่างกันประมาณ 3 เมตร กว้างยาวเท่ากัน ยกพื้นสูงประมาณแค่อก ปูกระดานแข็งแรง หลังคามุงด้วยใบตาล ก้านมะพร้าว ดูได้ทั้งสี่ด้าน บนเวทีมีโต๊ะเล็กวางขันน้ำสำหรับดื่ม มีหมากพลูบุหรี่ตามความเหมาะสม

2.1.4 การแต่งกายของผู้เล่นเพลงโคราช

หญิงชายนักเพลงจะต้องนุ่งผ้าจูงหาง (โจงกระเบน) เป็นผ้าลายดอกงามสีสันสะดุดตาเข้ากับแสงไฟและลักษณะของวัยหรือรูปร่างของผู้เล่น

2.1.5 ลักษณะพิเศษของเพลงโคราช

การเล่นเพลงโคราชมีลักษณะพิเศษแตกต่างกับมหรสพอย่างอื่นๆ คือ เล่นเพลงกันสดๆ ไม่มีเครื่องดนตรี ปี่พาทย์ ฉิ่ง ฉาบ ฆ้อง กลอง ขลุ่ย มโหรี

2.1.6 ลักษณะคำประพันธ์เพลงโคราช

รูปแบบคำประพันธ์ของเพลงโคราชมีเพลงก้อม เพลงคู่ เพลงคู่ห้า เพลงคู่หก เพลงคู่แปด และเพลงคู่สิ ดังจะกล่าวโดยละเอียด

1. เพลงก้อม เป็นเพลงขนาดเส้น แบ่งเป็น 2 แบบ

1.1 แบบที่ 1 คณะ บทละ 2 วรรค วรรคละ 2 จังหวะ วรรคหน้าใช้คำ

วรรคละ 5-7 คำวรรคหลัง 5-9 คำ คำสุดท้ายของแต่ละบทจะเป็นเสียงสระเดียวกันการสัมผัสคำสุดท้ายวรรคที่ 1 ส่งสัมผัสมายังคำที่ 4 ของวรรคที่สอง

แผนผัง

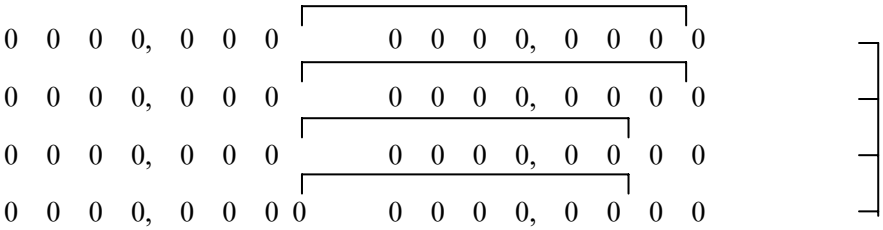

ตัวอย่าง

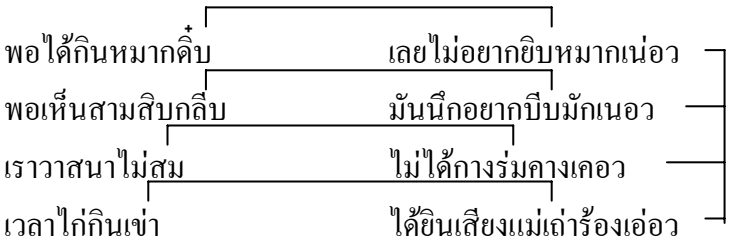

1.2 แบบที่ 2 คณะ บทละ 4 วรรค วรรคละ 2 จังหวะ รวม 8 จังหวะ ใช้คำประมาณวรรคละ 4-7 คำ ทั้งวรรคหน้าและวรรคหลัง คำสุดท้ายของจังหวะที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของจังหวะที่ 3 และคำสุดท้ายจังหวะที่ 4 สัมผัสกับคำสุดท้ายของจังหวะที่ 8

แผนผัง

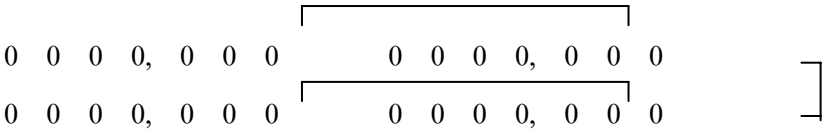

ตัวอย่าง

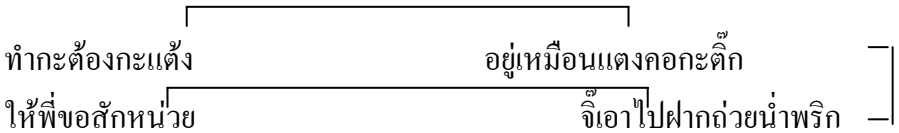

2. <u>เพลงคู่สี่</u> มีคณะดังนี้

คณะ บทละ 6 วรรค วรรคละ 2 จังหวะ รวม 12 จังหวะ วรรคละ 4-7 คำ คำสุดท้ายของจังหวะที่ 2 สัมผัสกับคำสุดท้ายของจังหวะที่ 3 คำสุดท้ายของจังหวะที่ 4 สัมผัสกับคำสุดท้ายของจังหวะที่ 6 คำสุดท้ายของจังหวะที่ 8 สัมผัสกับคำสุดท้ายของจังหวะที่ 10, 11,12

แผนผัง

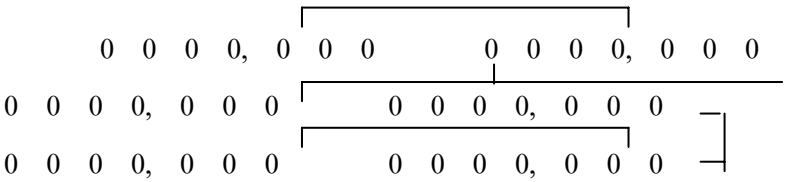

ตัวอย่าง

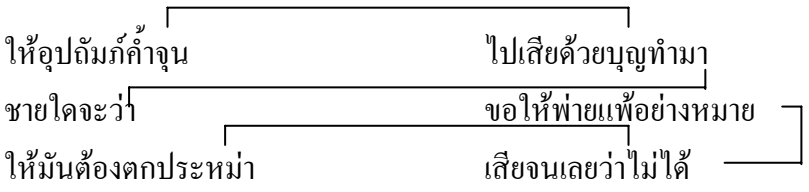

3. <u>เพลงคู่หก</u> มีคณะดังนี้

คณะเป็นเพลงที่เพิ่มจำนวนคำ จำนวนวรรคและสัมผัสจากเพลงคู่สี่ ที่ใช้ร้องอยู่ในปัจจุบัน เพลงคู่หกแต่ละกลอนจะแบ่งเป็นสองท่อน ท่อนละ 8 วรรค โดยท่อนแรกจะมีวรรคละ 4 จังหวะ ส่วนท่อนหลังมีวรรคละ 2 จังหวะ เพลง 1 บท จะมีจังหวะรวม 48 จังหวะท่อนแรก (ต้นเพลง)

โอ้โอ่.....จะปลูกมะนาวเอาไว้ซักต้น แต่พอกิ่งโดน....(ดอกนาน้องนา)
มันงามสง่าพอมะนาวเป็นหน่วยจะทำกรายไว้บูชาจะเกลี้ยกล่อมถนอมไว้

เหมือนต้นไม้ในป่าสงวน

(กระทู้) ปลูกมะนาวหน่วยโหน่งกิ่งมันลงหน่อยหน่อย มะนาวหน่วงมาหน่อย

จะคล่าวแทนนมหน่านวล นมแม่หน่านวล มะนาวเป็นหน่วยกิ่งมัน

ก็กวย- ก็โน่ม (ตบมือ)

4. <u>เพลงคู่แปด</u> คณะมีลักษณะดังนี้

คณะมีลักษณะจำนวนคำ จำนวนวรรคคล้ายกับเพลงคู่หกต่างกันตรงท่อนที่เรียกว่า กระทู้ จะเพิ่มคำมากขึ้นในแต่ละจังหวะ คือมีจังหวะละ 3-4 คำ จากตัวอย่างกลอนเพลงคู่หกนำมาเพิ่มคำในแต่ละจังหวะให้เป็นคู่แปด ดังตัวอย่าง

จะปลูกมะนาวป่า หน่วยโหน่งให้กิ่งมันลงหน่อยหน่อย มะนาวหน่วงมาก หน่อยจะกล่าวแทนนมแม่หน่านวล

นมแม่หน่านวล, มะนาวเป็นหน่วย กิ่งมันก็กวย-ก็โน่ม (ตบมือ)

5. <u>เพลงคู่สิบ</u> มีคณะดังนี้

คณะมีลักษณะคล้ายเพลงคู่หก และเพลงคู่แปด ต่างกันตรงท่อนที่กระทู้จะเพิ่มคำมากขึ้นในแต่ละจังหวะ คือมีวรรคละ 4 คำ 4 วรรค วรรคแรกของท่อนหลังจะเพิ่มจำนวนคำเป็นจังหวะละ 4 คำ ดังตัวอย่าง

โอโอ่…ทำไมจะไม่ได้, แม่สาวคนงาม เข้ามานอนน่า, (ดอกนาน่องเอย)
ก๊ะบ้านหนุ่มถ้าหากได้ก่ะน่องสาว, พี่จะเฝ้านอนตุ้ม เก็บแม่ช่ออัญชัญ,

ข้อสังเกต กลอนเพลงโคราชในบทหนึ่ง ๆ อาจมีลักษณะผสมระหว่างคู่หกกับคู่แปด หรือคู่สิบกับคู่แปดก็ได้

2.2 <u>ศิลปะการประพันธ์เพลงโคราช</u>

2.2 1. <u>การใช้ถ้อยคำ</u>

2.2.1.1 <u>การใช้คำสัมผัส</u> เพลงโคราชในแต่ละวรรคจะมีสัมผัส ทำให้เกิดเสียงที่ไพเราะ ผู้อ่านเกิดอารมณ์สนุกสนานและเกิดความรู้สึกคล้อยตาม

ตัวอย่าง สัมผัสสระ

เก็บมะม่วงรู่หาว เก็บมะนาวรู่โห่
พระทรงธรรม์พุทโธ เมียไม่เคยสักที
เก็บหน่อยไม่หนำ ซึ่งทำกรรม (ผัวเอย) ฮักกิ่งไป

ตัวอย่าง **สัมผัสอักษร**

หญ้าไชใบฟูไหลมาสู่นอใบฟอง แต่ข่าเฝ้าเขายังมอง..ขายใบฝื่น
จะหนักกิโลหรือเบากิโล เอ้าลองมาโชว์ในเกมกีฬา

2.2.1.2 คำเลียนเสียงธรรมชาติ เพลงโคราชมีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติเพิ่มความไพเราะยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง
ทั้งผัวทั้งเมียระหม็อนระหม็อนมัวมา พระสุริยนก็ลงสนธยา
ทั้งเมฆทั้งหมอกก็มัวมืด นกบินแถกถลาถาถาปีกมาถือถือ
เสียงหมู่นกอื่นที่มาย่องทึ่ดทึ่ด มาได้ความทุกข์ใจ
พุทธัง..พุทธัง

2.2.1.3 การใช้คำขยาย การใช้คำขยายทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ มองภาพได้ชัดเจนเกิดภาพพจน์

ตัวอย่าง
- นกบินแถก ถาถาบินมาถือถือ
- เหลียวดูหน้าดูหนวดไม่ก้านดำปี๋ปี๋ และเห็นแต่ใบไม้พักเป็นปุ้มปุ้ม

2.2.1.4 การใช้คำเน้นคำ คือการกล่าวถึงสิ่งของสิ่งเดียวกันหลายๆ ครั้ง เพื่อเน้นความหมายของสิ่งนั้น ได้แก่การเอ่ยนามคำไวพจน์ซ้ำๆ กัน

ตัวอย่าง
- ยังมีคนมาขอลวงล่อเอาม้าขี่ขึ้นอาชาพาชี

ไม่กล้าขับม้าโยก

- นังนุงจูงน้อง ยุรยาตรย่างเยื้องรีบเดินตามทางใหม่ไม่กล้า

2.2.2 การใช้สำนวนโวหาร

2.2.2.1 การใช้โวหารเปรียบเทียบ เพลงโคราชมีการใช้โวหารเปรียบเพื่อให้เกิดภาพพจน์ชัดเจน

ตัวอย่าง

- ธรรมดาว่าพยัคฆ์ย่อมรักลูกเมียมัน เคยชั่วมากก็ถ้าเมิ้ดเมื่อตอนมีเมีย
- ชะตาฉันต่ำเช่นน้ำในโอ่ง ยังมีคนเอาหมาเน่ามาลอย

2.2.2.2 การใช้สัญลักษณ์ เป็นการนำเอาสิ่งหนึ่งไปใช้แทนอีกสิ่งหนึ่ง

ตัวอย่าง

อยากให้น้องได้ลองตัก ไม่กลัวหนักให้คอนเดี่ยว
มีเพราดังดังให้นำกันเดินมาทดลองคุม
ตัก หมายถึง วิธีที่ฝ่ายชายจะมัดหัวใจฝ่ายหญิง
หนัก แทน อุปสรรคขัดขวาง
เดี่ยว แทน ความพยายาม

2.3 แนวคิดที่ได้จากเพลงโคราช

2.3.1 สะท้อนให้เห็นถึงการนับถือศาสนา เพลงโคราชจะสะท้อนให้เห็นธรรมะในศาสนาพุทธ

ตัวอย่าง

อิมัสสะหมิงกาเย อันว่ากายา เมื่อคนเราเกิดมาอย่าได้
ประมาทดูหมิ่น พอดับขันธ์สังขาร์ มีแต่แร้งกาจิกกิน
ไปเกษาว่าผม แก่แล้วปานผี เมื่อผมดำงามดี
นากลับกลายหายดำ ไม่เป็นผลดอกผม จะไปนิยมมันทำ-ไม

2.3.2 <u>สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องกรรม</u> เพลงโคราชสะท้อนออกมาให้เห็นถึงการเชื่อเรื่องกรรมเก่า กรรมตามสนอง และกรรมดี ทำให้ทุกคนยอมรับสภาพตนเอง หมั่นทำบุญทำทาน เพื่อหวังความสุข ความสำเร็จในภายหน้า

ตัวอย่าง

โอ้บุญทานฉันก็ทำ แต่กายไม่งามกายไม่หล่อ มันอั๊บเฉาทั้งเหงาทั้งกอ จั๊กเป็นอะไรผู้ชายไม่แล จะหุงเข่าใส่บาตรไปทำก๊ะวัดไหนดีแน่ มันจะได้หนุ่มมาตุ้มพอใจฉันดี...หน่อ

2.3.3 <u>ให้ความรู้แก่ผู้ฟัง</u> เพลงโคราชมักสอดแทรกความรู้ เช่นเรื่องตำนานต่าง ๆ การอบรม สั่งสอนหญิง สภาพบ้านเมือง อาชีพ

ตัวอย่าง การอบรมสั่งสอนผู้หญิง ให้รักนวลสงวนตัว

ปลาจัดตัวใหญ่ ปลาไหลตัวยาว เป็นแส้เป็นสาวระวังตัวยาก

2.3.4 <u>สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม</u>

ตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นสภาพบ้านเมือง

มนุษย์เราเกิดมา แสวงหาแก่ลาภ แม้ถนนมิตรภาพ ติดตั้งบังกาไล จะบอกตาลอยว่ากันให้ก๊ะแหลกก๊ะเลน

ตัวอย่าง สะท้อนเรื่องอาชีพ

- การจักสาน

ฝาขัดเซ็งดำ พี่ก็พอทำได้ ทีนี้มาออกยอมแต่กระท่อมรัง-ไก่

- การทอผ้า

ไม่ใช่เสาหูกเสากี่ คนอายุสิบสี่เขาก็เรียกสาวแก่

- การทำนา

แกเดินไปเดินมา ทำไมไม่ทำนากะเขา

ทิ้งขมิ้นจะให้ทา ไร่นาจะไม่ให้ทำ

2.3.5 <u>สะท้อนค่านิยมพื้นฐานด้านสังคม</u> เช่น เคารพผู้อาวุโส นิยมคนเก่ง เชื่อถือโชคลาง

ตัวอย่าง เคารพผู้อาวุโส ผู้สูงอายุ

เกิดเป็นคนพลทหาร น่อย อย่า ด่วน เอาจานไปขว้างเหวี่ยงจ่า
นึงอย่ามานินทาคนเถ่า ไอ้ชาติหัวเหง่าเอ๋ยคนทา

ตัวอย่าง นิยมคนเก่งไม่ยอมใคร

เกิดมาเป็นข้าไม่เคยล้มใคร แต่จะคอยตั้งเค้าฟังลมคน
มึงจะตั้งเค้าก็เชิญตั้งเข่า กูมายืนฟังความอยู่ทั้งคืน

ตัวอย่าง การเชื่อถือโชคลาง

ออกจากบ้านไม่สบฤกษ์ ไปปะเกิดพังพอน

2.4 <u>ภาษาไทยถิ่นโคราช</u>

จังหวัดนครราชสีมาคนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยโคราชมีวัฒนธรรมภาษาเป็นของตนเอง คือ ภาษาไทยถิ่นโคราช นับได้ว่าเป็นภาษถิ่นที่แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นอีสานทั่วไปคือ ภาษาไทยถิ่นอีสานส่วนใหญ่จะคล้ายกับภาษาลาว แต่ภาษาไทยถิ่นโคราชจะมีลักษณะผสมผสานเป็นกึ่งภาษาอีสาน และหน่วยคำบางคำก็มีเค้าว่าได้รับอิทธิพลมาจากภาษาเขมร ที่สำคัญคือ ภาษาไทยถิ่นโคราชมีสำเนียงภาษาเป็นเอกลักษณ์ต่างจากภาษาอีสานทั่วไปอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งคนในภาคอีสานเองไม่ยอมรับว่า ภาษาไทยถิ่นโคราชเป็นภาษาอีสาน ในขณะเดียวกันคนโคราชเองก็ไม่ยอมรับว่าภาษาที่คนนิยมใช้เป็นภาษาอีสานเช่นเดียวกัน

ถาวร (2526: 4) ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะ ของภาษาไทยถิ่นโคราชว่า ภาษาไทยถิ่นโคราชจะว่าเป็นอีกภาษาหนึ่งเห็นจะเป็นไปไม่ได้ ถ้าจะเรียกว่าภาษาไทยสำเนียงโคราชจะเหมาะสมว่า เพราะคำที่ใช้พูดก็เป็นคำไทยเป็นส่วนใหญ่ มีภาษา ลาว เขมร ญวน และมอญปะปนอยู่บ้าง แต่ดัดแปลงสำเนียงการพูดเป็นสำเนียงโคราชเพื่อให้คล่องปาก

ถาวร (2526: 48 – 104) ได้กล่าวไว้ใน “ภาษาถิ่นโคราช” การวิเคราะห์เสียงและความหมาย และ จารุวรรณ: ม.ป.ป. : 134 – 139) ได้กล่าวใน “คติชาวบ้านอีสาน” ซึ่งต่างก็ทำการวิเคราะห์ภาษาไทยถิ่นโคราชที่นิยมใช้กันแพร่หลายในหลายอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา และบางพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น อำเภอพุทไธสง อำเภอนางรอง อำเภอสะตึก ซึ่งเป็นเขตอำเภอ

ที่มีเขตติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา ได้ข้อสรุปตรงกันว่าภาษาไทยถิ่นโคราชเป็นภาษาที่ผสมผสานระหว่างภาษาอีสาน ภาษาเขมร ภาษาไทยภาคกลาง เป็นภาษาถิ่นที่แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นโคราชเป็นภาษาก้ำกึ่งระหว่างภาษาไทยกลางกับภาษาอีสาน ทั้งยังมีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาไทยภาคกลางมากกว่า จึงอาจเรียกภาษาไทยถิ่นโคราชว่าเป็น ภาษาไทยสำเนียงโคราช เพราะมีเพียงสำเนียงเท่านั้นที่เป็นข้อแตกต่างจากภาษาไทยภาคกลางอย่างเด่นชัด นอกจากเรื่องของสำเนียงในภาษาไทยถิ่นโคราชแล้ว

วิจินตน์ (2529: 19) ได้ศึกษาเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยถิ่นโคราชโดยศึกษากระจาย 16 อำเภอ เมื่อปี พ.ศ. 2522 ด้วยการใช้คำเพื่อทดสอบเสียงวรรณยุกต์ของ วิลเลียม เจ เกดนี เครื่องมือในการวิเคราะห์ คือกลุ่มตะวันออก และกลุ่มตะวันตก โดยกลุ่มตะวันออกได้แก่ อำเภอชุมพวง บัวใหญ่ ห้วยแถลง คง พิมาย โนนสูง จักราชจะมีเสียงวรรณยุกต์เหมือนกัน ส่วนกลุ่มตะวันตกได้แก่ อำเภอโนนไทย ด่านขุนทด ปากช่อง ปักธงชัย โชคชัย ครบุรี และเสิงสาง มีวรรณยุกต์คล้ายคลึงกัน ส่วนอำเภอนอกเหนือจากนี้ไม่ได้ให้ข้อสรุปไว้

ผลการวิเคราะห์ในด้านเสียงและความหมายในภาษาไทยถิ่นโคราชมีดังนี้

1. <u>เสียง</u>

1.1 เสียงพยัญชนะ มีหน่วยเสียงพยัญชนะ 21 หน่วยเสียงเท่ากับหน่วยเสียงของภาษาไทยกลาง และเสียง ย ก็ไม่ออกเสียงนาสิกเช่นเดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทยถิ่นอีสานที่จังหวัดชัยภูมิและจังหวัดอุบลราชธานี จะพบว่า หน่วยเสียงพยัญชนะของภาษาไทยถิ่นอีสานมี 19 หน่วยเสียง เพราะเสียง ช ออกเป็น ซ และเสียง ร ออกเป็น ฮ และเสียง ย ก็ออกเป็นเสียงนาสิก นอกจากนี้มีบางคำที่ภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นโคราชใช้พยัญชนะแตกต่างกัน ดังนี้

ก. ภาษาไทยกลางใช้ ข ภาษาไทยถิ่นโคราชใช้ ก เช่น

ขมับ	เป็น	ก้ะมับ
ขมวด	เป็น	ก้ะหมวด

ข. ภาษาไทยกลางใช้ สะ ภาษาไทยถิ่นโคราชใช้ ตะ เช่น

สะพาน	เป็น	ต้ะพาน
สะโพก	เป็น	ต้ะโพก

ค. คำภาษาไทยถิ่นโคราชบางคำ สลับพยัญชนะกับภาษาภาคกลาง เช่น

ตะกร้า	เป็น	ก้ะต้า
ตะกร้อ	เป็น	ก้ะต้อ

ง. คำภาษาไทยกลางที่มีอักษร ห นำ ภาษาไทยถิ่นโคราชจะตัดพยัญชนะตัวตามทิ้ง เช่น

เหยี่ยว	เป็น	เหี่ยว
เหงื่อ	เป็น	เหื่อ

จ. ภาษาไทยถิ่นโคราชจะออกเสียงบางคำโดยกลืนเสียงของคำภาษาไทยกลาง เช่น

ปลาร้า	เป็น	ปร้า
ตะวันออก	เป็น	ตันออก

1.2 เสียงสระ มีหน่วยเสียงสระแท้ 18 หน่วยเสียงและหน่วยเสียงประสม 3 หน่วยเสียงเท่ากับภาษาไทยกลาง แต่ภาษาอีสาน หน่วยเสียงสระประสมมีเพียง 2 หน่วยเสียง เพราะเสียง เอือ ออกเป็นเสียง เอีย ในด้านเสียงสระ ภาษาไทยถิ่นโคราชใช้สระต่างจากภาษาไทยกลางเป็นบางเสียง เช่น

ก. ภาษาไทยกลางใช้สระเสียงสั้น ภาษาไทยถิ่นโคราชใช้สระเสียงสั้นมีตัวสะกด เช่น

มะพร้าว	เป็น	บักพร้าว
มะขาม	เป็น	บักขาม

ข. ภาษาไทยกลางใช้สระ เอือ ภาษาไทยถิ่นโคราชใช้สระ เอีย เช่น

มะเขือ	เป็น	บักเขีย
เสื่อ	เป็น	เสี่ย

ค. ภาษาไทยกลางใช้สระ อะ ภาษาไทยถิ่นโคราชใช้สระ อี เช่น

สะบ้า	เป็น	สีบ้า
สะดือ	เป็น	สีดื่อ

ง. คำที่ควบกล้ำกับอักษร ว และประสมกับสระ อะ อา ในภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นโคราชจะใช้สระ อัว เช่น

ความ	เป็น	ควม
ควาย	เป็น	ควย

1.3 เสียงพยัญชนะควบกล้ำ นิยมออกเสียงควบกล้ำ ร ชัดเจน แต่ไม่ออกเสียงควบกล้ำ ล ว ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยถิ่นอีสานที่ไม่นิยมออกเสียงควบกล้ำเลย ดังนี้

ก. คำตาย เสียงสั้น มีตัวสะกดในภาษาไทยกลางออกเสียง เอก ภาษาไทยถิ่นโคราชจะออกเป็นเสียง ตรี และถ้าภาษาไทยกลางออกเสียง ตรี ภาษาไทยถิ่นโคราชจะออกเป็นเสียงโท เช่น

กะ	เป็น	ก๊ะ
ผุด	เป็น	ผุ๊ด

ข. ภาษากลางใช้เสียง โท ภาษาไทยถิ่นโคราชใช้เสียงเอก เช่น

เซ่น	เป็น	เส่น
ให้	เป็น	ให่

ค. ภาษาไทยกลางใช้เสียง สามัญ ภาษาไทยถิ่นโคราชใช้เสียง จัตวา

เกวียน	เป็น	เกี๋ยว
ใจ	เป็น	ใจ๋

2. ความหมายของภาษาไทยถิ่นโคราช

ถาวร (2527) ได้ทำการศึกษาวิจัยในภาษาถิ่นโคราชการวิเคราะห์เรื่องเสียงและความหมายพบว่าร้อยละ 80 ของคำในภาษาไทยถิ่นโคราชมีความหมายตรงกับคำในภาษาอีสานและมีข้อสังเกตว่า คำในภาษาไทยถิ่นโคราชมีคำที่คล้ายภาษาเขมรปะปนอยู่ เช่น ชื่อของสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้คำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับภาษาไทยกลาง กับคำศัพท์เฉพาะที่ไม่ซ้ำกับภาษาไทยภาคกลางซึ่งพบว่ามีจำนวนมาก ถาวร สุบงกช ได้รวบรวมไว้มีจำนวน 1,065 คำ ส่วนใหญ่ เป็นคำศัพท์ที่ทำหน้าที่เป็นคำนาม คำกริยา และคำวิเศษณ์ เช่น

น่ามตั๊บ	แปลว่า	ไส้กรอก
ชั่กช่า	แปลว่า	ชักคะเย่อ
หน	แปลว่า	ทาง
จ่น	แปลว่า	ยุ่งมาก, ประดังเข้ามา

3. <u>เอกสารเกี่ยวข้องกับจินตภาพ</u>

3.1 ความหมายของจิตนภาพ

ความหมายของจินตภาพ มีคนได้ให้ความหมายไว้หลายอย่างพอจะเป็นที่น่าสนใจสรุปเป็นได้ดังนี้

สุวัฒนา (2540: บทคัดย่อ) กล่าวถึงคำสื่อจินตภาพ ในงานวิจัยฉบับนี้ใช้ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า lmagery หมายถึง การใช้ศัพท์พิเศษซึ่งในที่นี้หมายถึงการใช้คำ การใช้ความเปรียบและสัญลักษณ์ในงานเขียนชิ้นหนึ่งๆ เพื่อแทน ความคิด อารมณ์ และประสบการณ์ด้านความรู้สึกอันก่อให้เกิดภาพในจิตหรือข้อคิด

ดฤทัย (2540: บทคัดย่อ) ได้ให้ความหมายของคำว่า จินตภาพ หมายถึง การใช้ศัพท์พิเศษในงานเขียนชิ้นหนึ่งๆ เพื่อแทนความคิด อารมณ์ และประสบการณ์ด้านความรู้สึก และก่อให้เกิดภาพในจิตหรือข้อคิด ซึ่งในงานวิจัยนี้ การใช้ภาษาศัพท์พิเศษ ได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสคล้องจ้องจังหวะ การสรรคำ การสร้างประโยค การใช้ภาพพจน์

ภาพจน์ (Figure of speech) มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2542 ว่า “คำพูดที่เป็นสำนวน โวหาร ทำให้นึกเห็นภาพ” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1207)

จินตภาพ คือ ภาพที่เกิดขึ้นในใจทั้งนี้โดยแทน ความคิด ประสบการณ์ด้านความรู้สึกอันก่อให้เกิดภาพในจิต หรือข้อคิด

จากการตรวจเอกสารที่ได้กล่าวข้างต้นสรุป ความหมายของคำสื่อจินตภาพ คือ การใช้ศัพท์พิเศษในเพลงโคราชเพลงหนึ่งๆ เพื่อแทนความคิด อารมณ์ ประสบการณ์ด้านความรู้สึกและประสบการณ์การรับรู้ในจิตใจ

รำเพย (2542: 45-85) ศึกษาภาสื่อจินตภาพในวรรณคดีอีสาน กล่าวว่าภาษาสื่อจินตภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน ทั้ง 15 เรื่อง ล้วนมีลักษณะเด่นด้านวรรณศิลป์ ใช้ถ้อยคำภาษาที่ประณีต ไพเราะมีความหมายลึกซึ้ง กินใจ ความงามของภาษาจะปรากฏอยู่ในบทชมโฉม ชมธรรมชาติ ชมบ้าน ชมเมือง บรรยากาศเหตุการณ์ต่างๆ บทพรรณนาอารมณ์และความรู้สึก บทผญา บทอัศจรรย์ บทสั่งสอนและบทบรรยายลักษณะหญิง ศิลปะในการเลือกใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพของกวีอีสานแยกลักษณะตามท่วงทำนองแต่ง (Style) ได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การกล่าวตรงไปตรงมา
2. การสร้างภาพพจน์ (Fiogure of speech)

1. <u>การกล่าวตรงไปตรงมา</u>

การกล่าวตรงไปตรงมา เป็นการเลือกใช้คำที่จะก่อให้เกิดความรู้สึกด้านประสาทสัมผัสทั้งห้าคือ รูป รส กลิ่น เสียงและสัมผัส ทำให้ผู้อ่านสร้างภาพได้ตามความหมายของคำโดยตรง กวีจะใช้วิธีนี้ในการชมธรรมชาติและการพรรณนาอารมณ์ ความรู้สึก มากกว่าบทอื่น ๆ ซึ่งมักใช้วิธีสร้างภาพพจน์ได้ดังนี้

1.1 บทธรรมชาติ กวีอีสานชมธรรมชาติ 3 ลักษณะ คือ ชมปรากฏการณ์ธรรมชาติอันได้แก่ดาว พระอาทิตย์ พระจันทร์ หมอก น้ำค้าง ฝน แสงแดด ชมพันธ์ ไม้ ดอกไม้ใบและลักษณะสุดท้ายชมสัตว์ ดังตัวอย่างเช่น

เถิงเมื่อเดือนปีเต้า ฝนเซาหมอกอ่อน
ลงกลั้วไม้ ไหลค้างอาบใบ
มีทั้งเมฆแล่นกั้ง บังหน่วยพระอาทิตย์
ก็บ่เฮืองเฮืองใส ฝ้าไหลบังไว้
ลงเถิงพื้น ธรณีเป็นฮ่ม
โพระเพื่อเมฆแล่นกั้ง บังไว้หน่วยพระจันทร์ นั้นแล้ว
เป็นหมอกกลั้ว หนาวหน่วงทังคืง
นอนแนบไฟ ก็บ่วางผืนผ้า

(ขุนทึง: 32)

กวีกล่าวถึงธรรมชาติยามเปลี่ยนฤดูกาล จากฤดูฝนเข้าสู่ฤดูหนาว “ฝนเซา” หมายถึงฝนหยุด แนะอารมณ์ความรู้สึกค่อนข้างอาลัยอาวรณ์ คำ “หมอกอ่อน” ทำให้นึกเห็นภาพลายหมอกเบาบางที่ครอบคลุมและสัมผัสใกล้ชิด ถึงขั้น “กลัว” คืออาการณ์เคลื่อนไหวไปมาขณะแนบชิดใบไม้ และกลั่นตัวเป็นหยาดน้ำ “ไหล” ต่อเนื่องกันจนดูเหมือนอาบน้ำแก่ใบไม้ความบทนี้จึงให้ความรู้สึกถึงบรรยากาศเย็นชุมชื้น ค่อนข้างหนาว ขณะเดียวกันหมู่เมฆก็เคลื่อนเข้าบดบังดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ มิให้แสงสว่างส่องถึงพื้นดิน คำ “ไหล” และแล่น แสดงความเร็วของกลุ่มเมฆหมอกเหล่านั้น บรรยากาศมืดมัว ร่มครึ้มเช่นนี้ทวีความชุ่มชื้นหนาวเย็นขึ้นทุกที จนคนต้องหนาวไอหมอก “หน่วง” คือ หนาวเย็นอยู่ภายในทรวงลึกๆ ตลอดไปทั้งร่าง (คึง) ความเย็นยะเยือกตลอดกายแนะให้นึกเห็นสภาพสั่นสะท้าน แม้จะนอนแนบไฟไม่อบอุ่น ต้องอาศัยไออุ่นจากผาห่มเพิ่มขึ้นอีก

การชมธรรมชาติในลักษณะนี้ เป็นการกล่าวถึงธรรมชาติตามที่เป็นไป ประกอบกับอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับสภาพการณ์นั้นๆ ผู้อ่านจึงสามารถนึกเห็นภาพความงามขอธรรมชาติ และนึกคิดถึงความรู้สึกคล้อยตามไปด้วย

1.2 <u>บทพรรณนาอารมณ์ และความรู้สึก</u> การกล่าวพรรณนาความรู้สึกแบบตรงไปตรงมาปรากกฏ ในวรรณกรรมตำนานและประวัติศาสตร์ วรรณกรรมนิทานและวรรณกรรมศาสนา กวีจะใช้ภาษาถิ่นที่มีความหมายลึกซึ้ง แนะให้เกิดความเข้าใจถึงอารมณ์และความรู้สึก
ดังตัวอย่าง

พระได้ <u>อุกอั่งแค้น</u> <u>คนิง</u>น้องไอ่คำ
ทำค่ำเช้า <u>ปะเป่า</u>ภาเสวย แลนา
บ่ปี <u>เบยบางบก</u> <u>อั่งทวงเทม้าง</u>
<u>คึดฮอด นางแพงแก้ว</u> ฟุ่มพ่ายนองเนต
คึงเพศเนื้อ <u>บาท้าว</u>เหล่าเหลือง
มีแต่คิดคั่งแค้น เถิงไอ่ใจเมือง

(ผาแดง – นางไอ่: 47)

กวีเลือกใช้คำ “อุกอั่ง” ซึ่งหมายถึงความกดกลัดกลุ้มใจเป็นอย่างยิ่ง “แค้น” หมายถึงการติดขัด ไม่ได้อย่างใจคิดหรือขัดเคืองใจ มาอธิบายความรู้สึกคิดถึงคือ “คนิง” เพื่อแนะความรู้สึกของท้าวผ้าแดงว่าคิดถึงนางไอ่คำ ด้วยความกลัดกลุ้มใจ ไม่สามารถไปหานางได้อย่างใจคิด สร้าง

ความอึดอัด กระวนกระวาย จนไม่สามารถแตะต้องอาหารได้ “ปะเป่า” หมายถึงการละทิ้งแบบไม่สนใจใยดี และความรู้สึกนั่นก็มิได้ “เบยบางบก” คือ ผ่อนคลายทุเลาลง กลับ “อั่งทวง” คือ ทวีความอึดอัดจนล้นใจ เหมือนใจจะแตกทำลาย (เทม้าง)

ความคิดถึง “คิดฮอด” ของท้าวผ้าแดง อัดอัด คับแค้น กระวนกระวายจนต้องระบายความรู้สึกเก็บกดนั้นเป็นน้ำตา การร่ำให้จน “ฟุมฟายนองเนต” คือร้องไห้จนหยาดน้ำตานองใบหน้า พิษสงของความทุกข์โศกเพราะคิดถึงนางไอ่คำ ทำให้ “คึง” คือร่างกายของ “บาท้าว” อันหมายถึงชายหนุ่มผู้มียศศักดิ์ซีดเหลือง กวีแนะภาพชายหนุ่มผู้มียศศักดิ์สูง ร่ำไห้อย่างขาดสติจนขาดราศีแห่งเรือนกาย สะท้อนให้เห็นอารมณ์ทุกข์โศกถึงที่สุด คำ “นางแพงแก้ว” เป็นคำที่ใช้เรียกนางไอ่คำ ความหมายของคำแสดงความรักใคร่ ทะนุถนอม “แก้ว” เป็นรัตนชาติหรืออัญมณีที่มีความงดงาม มีคุณค่าสูง “แพง” หมายถึงราคาแพง หรือรักอย่างทะนุถนอม เมื่อนำมาใช้เรียกนางไอ่คำจึงแสดงความรัก ความทะนุถนอมสิ่งที่มีคุณค่ามีความหมายต่อชีวิตของท้าวผาแดง

1.3 <u>บทอัศจรรย์</u> การใช้ภาษาสื่อจินตภาพ แบบตรงไปตรงมา อีกลักษณะหนึ่งคือ บทอัศจรรย์ ซึ่งปรากฏเพียง 4 เรื่องคือ ท้าวนยี่ – บาเจือง อุสา - บารส, กาฬะเกษ และพญาคันคาก ได้กล่าวไว้โดยละเอียด ส่วนวรรณกรรมด้านอื่น ๆ ไม่ได้กล่าวไว้ชัดเจนบทอัศจรรย์ที่พบมี 2 ลักษณะ คือ

1.3.1 กล่าวละเอียดในแง่การสัมผัสระหว่างชาย - หญิง แต่เว้นขั้นตอนการร่วมรักละไว้ให้เป็นที่เข้าใจกันเอง เช่น

บาก็ชักแทบใกล้นางน้อยฮ่วมเฮียง
เสน่หาฝั่นแฝงทวงเทียบแทบ ก็ใจเด
มือนวดน้าวนมน้องตุ่มงาม
สองเสน่หาฟั่นซอนคอเอื้อมไหล่
หน้าต่อหน้ากายป้อนเผี่ยนสลา

(กาฬะเกษ: 64)

1.3.2 กล่าวถึงการร่วมรักระหว่างชายหญิงโดยตรง พบในเรื่อง อุสา - บารส ดังตัวอย่าง

แต่นั้น สองตั่นดิ้นฮักฮ่วม หัดทะยา

เสวยกามกนเกิอบแฮง ฮันหลิ้น
อุสาส้อยสายเพา พิดสวาด
สยมโฮมเน้นนงน้อย ค่อยเคิย
ตะบดผาดผ้ายกมก่ยว พายโขลง
เผิยเอาองช่างเชิย ชมชู้
แนวชายเชื้อคนโถง เถิงขนาด
บาแกว่นสู้เชือม้า ม่ายดี
สุดสวาทน้อยนงถ่าว วอนวาน
อวนไป เคิยกามมะนีชะหมั่นเซา ชมน้อง ตีตึง

(อุสา - บารส: 41)

บทร่วมรักของท้าวบารสค่อนข้างรุนแรง จนนางอุสาซึ่งเป็นสาวรุ่น ไม่เคยผ่านมือชายต้องอ้อนวอนท้าวบารสให้เห็นใจตน ความเช่นนี้ คล้ายคลึงกับบทอัศจรรย์ในเรื่องลิลิตพระลอในสมัยอยุธยาตอนต้น พระเพื่อนพระแพงก็ได้อ้อนวอนพระลอเช่นเดียวกัน

2. การสร้างภาพพจน์

การสร้างภาพพจน์ เป็นการใช้คำพูดที่เป็นสำนวนโวหาร ทำให้นึกเห็นเป็นภาพมีลักษณะเชิงเปรียบเทียบทั้งในแง่รูปธรรม และนามธรรม ผู้อ่าน ผู้ฟังวรรณกรรม จะมีส่วนร่วมในการคิดเชื่อมโยงความหมายของคำกับประสบการณ์ของตน ทำให้เข้าใจสารที่กวีสื่อไว้ในวรรณกรรมมากยิ่งขึ้น

กวีอีสาน นิยมใช้การสร้างภาพพจน์มาก สังเกตได้จากเนื้อความบทต่างๆ ที่นำมาศึกษา พบว่า มีการใช้ภาพพจน์ชนิดต่างๆ จำแนกได้ตามลำดับความนิยมในการใช้ดังนี้

2.1 อุปมา (Simile) เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยใช้คำเชื่อมปานดัง เกิ่ง ดั่ง คือ เสมอ สิ่ง เพียง เพี้ยง เทียม เหมือน โดย ฉัน ท่อ และคำ 2 พยางค์ ได้แก่ คือดั่ง ปุนดัง เป็นดั่ง คือ คู่ โดยดัง เหมือนดัง เป็นดัง ทำเนียม เปรียบปาน

ภาพพจน์แบบอุปมาที่ปรากกฏในวรรณกรรมอีสาน มีที่ใช้มากในวรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมตำนานและประวัติศาสตร์ วรรณกรรมศาสนา และวรรณกรรมประเพณี มีดังนี้

2.1.1 เปรียบเทียบร่างกายมนุษย์และสัตว์กับธรรมชาติและอัญมณี กวีนิยมเปรียบเทียบร่างกายทั้งหมด มากกว่าพรรณนาความงามของอวัยวะแต่ละส่วน บทชมโฉมส่วนมากจึงสั้น รวบรัด มีบทชมโฉมในเรื่องนางผมหอม และขุนทึง พรรณนาละเอียดกว่าเรื่องอื่น ๆ

2.1.1.1 ชมอวัยวะแต่ละส่วนเทียบกับธรรมชาติและอัญมณี

ผมเกษเกล้า ยาวดั้วดั่งไหม

(สังข์ศิลป์ชัย: 436)

คิ้วคาดค้อม เขียวยิ่งเทียมเทา

(การพะเกษ: 45)

ย่องย่องเนื้อ ชาวเกิ่งฟองสมุทร

(ขุนทึง: 10)

กวีเปรียบเทียบผมของสตรีกับไหม ซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นละเอียดนุ่มเป็นมันวาวเปรียบคิ้วกับเทาที่มีสีเขียวเข้ม เป็นเส้นละเอียดอ่อน เป็นระเบียบและผิวเนื้อสตรีว่าขาวเหมือนฟองคลื่นในมหาสมุทร ธรรมชาติที่นำมาเปรียบ ล้วนให้ความรู้สึกสัมผัสอ่อนนุ่มและสวยงามสมลักษณะของสตรี

2.1.1.2 เปรียบเทียบร่างกายโดยส่วนรวมกับธรรมชาติและทองคำ

ตัวอย่างเช่น

คึงขาวฟองดั่งใยยองงิ้ว

(ฟ้าแดด - สงยาง: 21)

คึงอ่อนอ้วน ปานฝ้ายดีดผง แท้นอ

(สังข์ศิลป์ชัย: 430)

คึงนางน้อย เหลืองปานกล้วยปม

(ผาแดง - นางไอ: 5)

คึงกลมเกลี้ยง เหมือนคำเคียนคาด

(ขุนทึง: 182)

“คึง” ในภาษาอีสานหมายถึง ร่างกาย ตัวอย่างที่ยกมากวีจะเปรียบเทียบสีผิวกายและรูปร่างไปพร้อม ๆ กัน ผิวกายที่ “ขาวฟอง” เหมือน “ใยยองงิ้ว” คือผิวขาวนวลเหมือนปุยนุ่นที่ขาวนวลตา “ใยยอง” แนะภาพสิ่งที่อ่อนนุ่ม พองตัว ทำให้นึกเห็นภาพหญิงที่มีรูปร่าง อวบ ผิวขาวนวล นุ่มเนียน น่าสัมผัส ผุดผ่องสะดุดตา เช่นเดียวกับ “คึงอ่อนอ้วนปานฝ้ายดีดผง”

การเปรียบเทียบผิวเหลืองงดงาม กวีเปรียบกับ “กล้วยบ่ม” และ “ทองคำ” ซึ่งให้ภาพละเอียดแตกต่างกัน คือ ร่างกายเหลืองปานกล้วยบ่ม ชวนให้นึกเห็นสตรีที่มีรูปร่างอวบอัดเหมือนผลกล้วยที่แกจัดเต็มที่ ผิวพรรณจึงแต่งตึงนวลเนียนเหลืองลออตาสม่ำเสมอทั่วกาย เช่น เดียวกับผิวกล้วยบ่มสุกเหลืองทั่วกัน เป็นความงดงามที่น่าสัมผัส มองดูนวลกระจ่างตาไม่รู้เบื่อ ส่วน “คึง” ที่กลมเกลี้ยงเหมือน “คำเคียนคาด” นั้น แนะภาพรูปร่างกลมพอเหมาะ ผิวพรรณเกลี้ยงเกลาผุดผาดเหลืองเปล่ง ปลั่งสะดุดตา ซึ่งเป็นลักษณะผู้หญิงที่รูปร่างพอเหมาะ ผิวพรรณเกลี้ยงเกลาผุดผาดเหลืองเปล่งปลั่งชวนมอง ในความหมายของ “ทองคำ” ชวนให้นึกถึงความงามสง่าอย่างหญิงผู้สูงศักดิ์ แตกต่างจากความงามตามธรรมชาติที่ปราศจากการปรุงแต่งของ “กล้วย”

2.1.2 เปรียบเทียบอารมณ์ความรู้สึกกับธรรมชาติ กวีเปรียบเทียบความรุ่มร้อนด้วยความทุกข์ ความโกรธ กับไฟ และความร้อน เช่น

จิตจอมฟั่นแฝงแก้วแจ่มมาลี <u>เหมือนดั่งอัคคีฮ้อนเผาทวงลนลวก</u>

(กาฬะเกษ: 47)

กาฬะเกษเห็นนางมาลีจันทน์แล้วก็เกิดความรักความคิดถึง “จอด” ให้ภาพที่หยุดนิ่ง แสดงจิตใจที่จดจ่อแน่วแน่ “ฝันแฝง” เสียง เป็นเสียงเสียดแทรกแปล่งผ่านริมฝีปากอย่างใกล้ชิด ความหมายของคำฟั่นแฝง ก็หมายถึงการผูกพันใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความในวรรคแรกจึงหมายถึงใจที่มุ่งหมายถึงจิตใจที่มุ่งมั่นใคร่อยู่ใกล้ชิดเป็นหนึ่งเดียวกับนางอันเป็นที่รัก

2.1.3 นำธรรมชาติมาเปรียบเทียบเพื่อแสดงจำนวนหรืออำนาจยิ่งใหญ่ธรรมชาติที่นำมาเปรียบเทียบมีทั้งปรากฏการณ์ธรรมชาติ พืชและสัตว์ ได้แก่ ฟ้า น้ำ ทราย ดิน หญ้า และแมลงเม่า นิยมใช้บทบรรยายเหตุการณ์การรบ ดังตัวอย่าง

เบื้องฝ่ายก้ำหนแห่งเมืองเขม็น
เราก็น<u>องพล</u>หลวงหลั่งมา<u>ปานน้ำ</u>

(ฟ้าแดด - สงยาง: 85)

กองทัพเขมรที่ “นองพล” แสดงภาพคนจำนวนมากเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาจนดูเหมือนลักษณะกระแสน้ำที่ “นอง” แสดงอาณาเขตกว้างขวางสุดสายตา และ “หลั่งมาปานน้ำ” กระแสน้ำที่ไหลอย่างเชี่ยวแรง ต่อเนื่องไม่ขาดสายแนะภาพกองทัพที่เคลื่อนขบวนมากไม่มีที่สุด

2.1.4 นำธรรมชาติมาเปรียบเทียบกัน ปรากฏในบทชมธรรมชาติ บทพรรณนาและบทบรรยายเหตุการณ์ นิยมเปรียบพืช สัตว์ อัญมณี โลหะธาตุ ปรากฏการณ์ธรรมชาติกับพืชสัตว์และปรากฏการณ์ ธรรมชาติกับพืชหรือสัตว์ และปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น

มีทั้งรัสมีแก้ว พิฑูรย์เฮืองเฮื่อ
เหมือนดั่งแสงประทีปได้ มั่นย้อยฮุ่งโพยม

(ขุนทึง: 17)

ข้อความนี้กล่าวถึงประกายงดงามของอัญมณีต่างๆ เทียบได้กับแสงไฟ แสงฟ้าแลบและเสียงสีของน้ำในอ่างทองคำ

2.2 อุทาหรณ์ (Analogy) เป็นการเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์หรือความคิดสองอย่างที่มีความหมายต่างกัน ว่าคล้ายกัน เมื่อวิเคราะห์ความหมายลึก ๆ ลงไปแล้วก็จะดีความกลมกลืนกันได้ มิลักษณะแตกต่างจากอุปมาคือ อุปมาเป็นการเปรียบเทียบถ้อยคำอุทาหรณ์เปรียบเทียบข้อความ

2.2.1 นำธรรมชาติของพืชและสัตว์มาเทียบมนุษย์ จะเปรียบเทียบทั้งคุณสมบัติ พฤติกรรม อารมณ์และความรู้สึก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บัวอย่า ขืนใจน้ำ ไหลลงตามแม่ กระแสเนอ
พ่อแม่ ชมชื่นแล้ว ใจน้อยเจ้าอย่าขืน

(อินทิญาณสอนลูก: 22)

ลูกควรเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ไม่ขัดขืนในสิ่งที่ไม่สมควรตัวอย่างมาเทียบคือ บัวที่ยืดสายตามระดับน้ำ ผลที่ได้รับก็คือดอกบัวอยู่เหนือน้ำได้เสมอไม่ว่าน้ำลึกหรือน้ำตื้น ลูกที่เชื่อฟังบิดามาดาร ก็น่าจะได้รับผลตอบแทนที่ดีงามคือ ความสุข ความเจริญสืบไป

2.2.2 นำประสบการณ์ชีวิตมาเปรียบเทียบแสดงคุณสมบัติ หรือพฤติกรรมของมนุษย์ สิ่งที่นำมาเปรียบเทียบนิยมนำเครื่องอุปโภค บริโภค และกิจการงานอาชีพมากกว่าถึง เช่น

หาสาวเสมอหน้าบาบุญจั่งแม่นค่อง เอามาเทียมพ่างข้างแลงเช้าซิเกิ่งกัน
คือดั่งเกวียนบ่สมล้องัวเทียมมันบ่ค่อง คือดั่งคนหาบน้ำบ่สมแท้ซิเล่าคอน
นั้นแล้ว

(ลูกเอ่ย พญาคันคาก: 10)

"เกวียนบ่สมล้อ" เกวียนเป็นพาหนะที่ต้องใช้ล้อทั้งสองข้าง และวัวเทียมเกวียน จึงเคลื่อนที่ใช้ประโยชน์ได้ ขาดของล้อต้องเหมาะสมกับขนาดของล้อต้องเหมาะสมกับขนาดเกวียนเมื่อเทียมวัวแล้วจึงจะทำให้วัวเดินได้สะดวกไม่ติดขัด

"คนหาบน้ำ" การใช้ไม้คานเป็นเครื่องรับน้ำหนักบนบ่า ภาชนะที่ใช้ตักน้ำแขวนโยงปลายไม้คานทั้งสองด้านควรจะมีน้ำหนักเท่ากันหรือใกล้เคียงกัน เมื่อยกไม้คานวางบนบ่า น้ำหนักที่สมดุลย์จะช่วยให้คนก้าวเดินได้อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่หนักแรง การหาบน้ำแข็งงานประจำที่คนอีสานคุ้นเคย เพราะต้องหาบน้ำจากแหล่งน้ำมาไว้ใช้ดื่มหรือประกอบอาหาร ทำให้นึกภาพได้ชัด

2.2.3 นำปรากฏการณ์ธรรมชาติมาเปรียบเทียบกับมนุษย์ กวีเปรียบอารมณ์ความรู้สึก พฤติกรรม และคุณสมบัติของมนุษญ์กับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ดังตัวอย่าง

ได้ว่า ใจประสงค์นี้ บ่มีวางด้วยง่าย อุ่นเฮย
(ฟ้าบ่หงาย ทรายบ่ปลิ้น บ่ไลน้องที่ประสงค์
พี่นี้ใจประสงค์ซ้อน จิ่งดั้นดุ่งมาวอน)

(พระเชตพน: 125)

กวีเปรียบความตั้งใจมุ่งมั่นของชายหนุ่ม ที่ประสงค์จะอยู่ร่วมกับหญิงสาวที่ตนปรารถนาว่ามีความมั่นคง หนักแน่นไม่เปลี่ยนแปลง แม้จะเกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ผิดแปลกไปจากปกติอย่างกะทันหัน ท้องฟ้าที่ครอบคลุมผิวโลกจะพลิกหงายหรือแผ่นดินถล่มทลายจนทรายหรือพังพินาศ ความมุ่งมั่นนั้นจะคงอยู่ต่อไป แสดงความเด็ดเดี่ยว มั่นคง การักษาสัจจะ ท่ามกลางความปรวนแปรวิปริตของธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ รุนแรงยากที่ใครหรือสิ่งใดจะฝ่าฝืนทนอยู่ได้

2.3 อติพจน์ (Hyperbole) คือ การกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นเพื่อเน้นความรู้สึก เป็นกลวิธีของกวีที่จะเลือกใช้ภาษาได้ตามความต้องการ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงจินตนาการหรืออารมณ์ของตน โดยมิ

ต้องคำนึงถึงความเป็นจริง นิยมใช้ในบทพรรณนาอารมณ์ ความรู้สึกและบทบรรยายเหตุการณ์การรบ มากว่าเนื้อความอื่น ๆ ดังตัวอย่าง

อันว่า สูจักถางแผ่นฟ้ามาผาบเอานาง

(ฟ้าแดด – ลงยาง: 44)

ท้องฟ้า กว้างใหญ่เกินกว่ามนุษย์จะถางได้ แต่กวีใช้ความเช่นนี้เพื่อชี้ให้เห็นถึงความพยายามยิ่งใหญ่ที่จะมานำตัวนางไป การกระทำเช่นนี้แนะอารมณ์ ความรักใคร่ที่มีต่อนางมากมายยิ่งใหญ่ จนไม่หวั่นเกรงต่อสิ่งใด

2.4 <u>อุปลักษณ์ (Metaphor)</u> เป็นการเปรียบเทียบโดยไม่ใช้คำเชื่อมหรือเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง ปรากฏที่ใช้ไม่มากนัก

2.4.1 เปรียบเทียบโดยไม่ใช่คำเชื่อม สังเกตได้จากการกล่าวถึงสิ่งที่จะเปรียบเทียบกัน แต่ไม่ปรากฏคำเชื่อมอยู่ด้วย ตัวอย่าง เช่น

เลือดหลั่งย้อยคอหอก<u>แดงฝาง</u>

(ฟ้าแดด - สงยาง: 67)

กวีเปรียบเทียบสีเลือด ว่าแดงเหมือนสีผ่าง ซึ่งเป็นพืชชนิดหนึ่ง ยางไม้มีสีแดงเข้มใช้ทำสีย้อมผ้าได้และเปรียบผิวของหญิงสาวว่าผุดผ่องเหมือนทองคำ ฟันดำเหมือนนิล

2.4.2 เปรียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำเป็นคู่ ตัวอย่าง เช่น

ฝูงหมู่หญ้าแพดพร้อมใบเบี้ยแบ่งสี
สับสนเกี้ยวปูไป<u>เป็นสาด</u>

(มหาเวสสันดรชาดก: 21)

กวีเปรียบเทียบหญ้าเป็นสื่อ เพื่อชี้แนะให้เห็นลักษณะการสอดสานของหญ้าต่างสีจำนวนมากๆ ว่าเหมือนเสื่อซึ่งเกิดจากฝีมือมนุษย์

2.5 <u>บุคลาธิษฐาน (Personification)</u>

มุ่งสร้างเรื่องราวให้เกิดชีวิตชีวา และสะเทือนอารมณ์ กวีอีสานสร้างความรู้สึกนึกคิดและกิริยาอาการต่าง ๆ ให้แก่สรรพสิ่ง เช่น ลม เดือน ควัน กบเขียด นิยมใช้ในบทธรรมชาติ บทพรรณนาและบรรยาย ดังตัวอย่าง

มีหมู่ไม้หลายล้านเลียบดอย
ยามเมื่อวาโยยู้ไกวกิ่งเงางาม

(มหาเวสสันดรชาดก:19)

กิริยาที่กวีสร้างให้กับลมคือ การผลักกิ่งไม้ไปมา ทำให้เกิดแสงเงาเคลื่อนไหวงดงาม เคลื่อนไหวคล้ายมีชีวิตชีวาของธรรมชาติตามสภาพจริง

2.6 <u>ปฏิรูปพจน์ (Allusion)</u> คือการอ้างอิงบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ บุคคลหรือ ข้อความซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เช่น สุภาษิต เหตุการณ์ในวรรณกรรม บุคคลในวรรณกรรมกวีอีสานใช้การอ้างอิงถึงวรรณกรรมซึ่งเป็นที่รู้จักกันในท้องถิ่นอีสานและตัวเอก ในวรรณกรรมที่รู้จักคุ้นเคย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อันนี้ ผู้แห่งเหง้านครท้าว พี่พาน
ลือขนาดกล้าธนูเกิ่ง รามเกียรติ์
ทะยายยิงศรแผ่นดิน ดาฟื้น

(อุสา - บารส: 23)

ความตอนนี้กล่าวถึงความสามารถของพระยาพาน ว่ามีฤทธิ์ยิงธนูที่มีอานุภาพสูงทำลายแผ่นดินให้ถล่มทลายได้ ความเก่งกาจนี้เทียบได้กับเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งแนะให้รู้ว่าเก่งกล้าเท่าเทียมกับพระนามในเรื่องรามเกียรติ์นั่นเอง

2.6.1 การอ้างอิงชื่อวรรณกรรมโดยตรง ปรากฏน้อยที่พบใช้มากคือ กล่าวถึงตัวเอกจากวรรณกรรมเรื่องต่างๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า วรรณกรรมที่แสดงการพลัดพรากของตัวละครเอก ได้รับความสนใจจากกวี ตัวละครจากวรรณกรรมจึง๔กนำมากล่าวอ้างอิง เพื่อแนะให้นึกสภาพจิตใจหรือพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยไม่ต้องอธิบายความมาก

2.6.2 อ้างอิงข้อความที่รู้จักกันดี เช่น ภาษิต ภาษิตโบราณของชาวอีสาน ซึ่งเป็นคติสอนใจนั้นมีหลายแบบทั้งที่เป็นคำพูดธรรมดาแบบร้อยแก้วและในรูปฉันทลักษณ์ แต่ส่วนมากแสดงออกแบบ “ผญา” คือกลอนพื้นบ้านที่ใช้อุปมาเปรียบเทียบไพเราะ มีความลึกซึ้งคมคายให้ข้อคิดเป็นคติเตือนใจซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้นำไปปฏิบัติ ถ้าเป็นคำพูดที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาอบรมโดยตรงจะเรียกว่า ผญาภาษิต หากใช้โต้ตอบเกี้ยวพาราสีกัน เรียกว่า ผญาเกี้ยว ซึ่งมักใช้ในโอกาสหญิงสาวปั่นฝ้ายที่บริเวณลานหน้าบ้านในเวลากลางคืนและมีชายหนุ่มพูดคุยเกี้ยวพาราสีกัน

2.7 <u>นามนัย (Metonymy)</u> หมายถึง การเอ่ยถึงสิ่งหนึ่ง แต่มีความหมายเป็นอย่างอื่นคล้ายสัญลักษณ์ซึ่งเป็นการกล่าวถึงสิ่งแทน สิ่งใดสิ่งหนึ่งกวีอีสานใช้คำเรียกแทนชื่อชายหญิง เช่น

บัดนี้ พ่อจัก ตายจากเจ้า แพงล้านหน่อเมือง แลนอ
เมือดีเยอ <u>แพงแสนสร้อย</u> สายใจเจ้าพ่อ กูเฮย

(ท้าวยี่ - บาเจือง: 59)

“แพงแสนสร้อย” หมายถึง ผู้เป็นที่รักยิ่งประมาณคุณค่าสิ่งใดได้เครื่องประดับงดงามราคามากมายมหาศาลที่นำมาเทียบเคียงก็เพียงเพื่อให้เห็นถึงความรักเป็นที่รวมแห่งความเป็นชีวิตหนึ่งร่างกายที่ขาดจิตใจ

2.8 <u>อาวัตพากย์ (Synesthesia)</u> หมายถึง คำแทนการใช้คำแทนผลสัมผัสที่ผิดไปจากธรรมดา พบที่ใช้น้อย มักใช้แสดงอารมณ์ ความรู้สึกหรือสภาพจิตใจ เช่น

เจ้าอย่ามี<u>ใจขม</u> เผื่อนฮืนเสมอง้วน
<u>ใจ</u>ให้<u>ใส</u>เสมอน้ำ คุงคาสมุทรใหญ่

(อินทิญาณ สอนลูก: 2)

“ขม” เป็นผลสัมผัสที่เกิดจาก “ลิ้น” กวีจงใจใช้กับใจ หมายถึง จิตใจไม่งดงามมีความขุ่นเคืองโกรธแค้น เหมือนรสเผื่อนขมของสารพิษ สตรีควรจะมีจิตใจแจ่มใส อารมณ์ผ่องแผ้วเหมือนความใสของน้ำ ซึ่งกวีใช้ “ใส” กับจิตใจทั้งที่เป็นผลสัมผัสจากตา

2.9 <u>สมพจน์นัย (Synecdoche)</u> หมายถึงการเปรียบเทียบโดยใช่คุณสมบัติเด่น ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด แทนความหมายทั้งหมด

วรรณกรรมอีสาน ใช้ภาพพจน์ลักษณะนี้ไม่มากนัก เท่าที่พบใช้คำ “เนื้อ” “กิน” และ “นั่ง” ดังตัวอย่าง

เมื่อนั้น พระยาอินทร์วี นิรมิตรเนื้อ เป็นสิ่งสันพราหมณ์

(พญาคันคาก: 7)

ความว่า พระอินทร์เนรมิตร่างกาย ให้เป็นพราหมณ์ “เนื้อ” ในที่นี้จึงใช้แทนร่างกายนั่นเอง

การใช้ภาษาสื่อจินตภาพทั้ง 2 ประเภท คือการกล่าวตรงไปตรงมาและการสร้างภาพพจน์ดังกล่าวมาแสดงความสามารถของกวีอีสาน ในการเลือกใช้คำเพื่อสร้างจินตภาพได้เป็นอย่างดี จึงทำให้วรรณกรรมอีสานมีความไพเราะลึกซึ้งและภาพความนึกคิดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

<u>ลักษณะของจินตภาพ</u>

กวีมีความสามารถคือ กวีที่ชัดเจนประสบการณ์ชีวิตและรู้จักเลือกประสบการณ์นั้น ๆ มาผสมผสาน กลั่นกรองความรู้สึกนึกคิด อารมณ์สะเทือนใจ เป็นถ้อยคำในวรรณกรรมถ้อยคำเหล่านี้จะช่วยแนะภาพให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้อ่านได้เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์รวมของผู้อ่านกับกวีเพราะการอ่านหรือฟังวรรณกรรม เป็นการค้นหาความหมายซึ่งไม่ ได้หมายเฉพาะตัวอักษรแต่เป็นความหมายที่ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในสังคมด้วยจินตภาพหรือภาพในจิตจึงจะสอดคล้องกัน

จินตภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน เท่าที่พบมี 2 ลักษณะ คือ

1. <u>จินตภาพความเคลื่อนไหว</u>

กวีจะเลือกใช้คำแสดงภาพเคลื่อนไหวซึ่งเป็นผลสัมผัสจากตา มาเปรียบเทียบเพื่ออธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการให้ผู้นึกภาพเชื่อมโยง และเข้าใจได้ อาจใช้คำรูปธรรมมาอธิบายนามธรรมด้วยคำที่นิยมใช้เป็นคำเกี่ยวกับปรากกฏการณ์ธรรมชาติ ได้แก่ น้ำ ทราย ดิน ฝน ที่ผู้อ่านคุ้นเคย มาสร้างภาพอารมณ์ ความรู้สึกแสดงอำนาจยิ่งใหญ่หรือจำนวนมากมายมหาศาล

ในบทธรรมชาติ ความเคลื่อนไหวช่วยสร้างชีวิตชีวาแก่วรรณกรรมได้มาก เช่น ภาพท้องฟ้าที่มีหมู่เมฆ “ถัดถั่น” คือเรียงสลับ ซับซ้อนลดหลั่นกัน และเลื่อนลอย “ไหล” หลีกดวง

จันทร์และดาวก็เคลื่อนคล้อยไปด้วย ภาพที่ปรากกฏจึงเป็นสามมิติ มีความซับซ้อนและเคลื่อนไหวเหมือนธรรมชาติจริงๆ ดังความว่า

ถักถั่นฟ้าไหลหลีก จันทะฮ้ง พุ้นเยอ
ดาราไคคาดคอม เดือนอ้าย

(อุสา – บารส: 15)

2. จินตภาพในรูปพลังงานต่างๆ

ได้แก่ ความร้อน แสง สี และเสียง ซึ่งสัมผัสได้ด้วย กาย ตาและหู กวีจะนำภาพพลังงานที่สัมผัสได้ด้วย กาย ตาและหู กวีจะนำภาพหลังงานที่สัมผัสได้เหล่านี้มาชี้แนะความรู้สึกนึกคิด เพื่อเข้าถึงความหมายลึกด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือนึกเห็นความงาม ความไพเราะของสิ่งนั้นๆ

2.1 ความร้อนของไฟ ถูกนำมาใช้แสดงอารมณ์ ความรู้สึก 2 ลักษณะ คือ อารมณ์โกรธรุนแรงและอารมณ์ทุกข์โศกทั้งปวงดังตัวอย่าง

แต่นั้น พิศสวาทฮ้อนฮมทั่ว ทวงมา
ใจกะสันทับทอดตน เต็งกลั้น
เร็งโญกลิ้งกลางหมอน เหมือนอาสน์
คิดคั่งแค้นฮมเนื้อ อ่อนแฮง

(อุสา – บารส: 420)

กวีกล่าวถึงพิษสงของความรัก ความคิดถึงว่ามีความร้อนแรงรมจิตใจจนอึดอัดคับแค้นเหลือจะกล่าว ท้าวบารสจึงทุ่มทอดตัวกลิ้งเกลือกบนที่นอน หวังกดทับกลั้นเก็บความรู้สึกนั้นไว้ แต่ความร้อนรุ่มนั้นมิได้หายไป ยังคงรมเผาจิตใจจนอ่อนเล้าในที่สุด

2.2 แสง สี เป็นพลังงานที่สัมผัสได้ด้วยตา กวีนำมาใช้ประโยชน์ในการแนะภาพอารมณ์ ความรู้สึก ความงดงามของสตรีเพศ และสรรพสิ่ง ตลอดจนเน้นสีสันโดยตรง ดังตัวอย่าง

อาหิวไห้ ลองตาเต็มเลือด

(สังข์ศิลป์ชัย: 321)

สีสันของเลือดคือ สีแดงฉาน กวีเปรียบนัยน์ตาคนที่ทุกข์โศกร่ำไห้จนตาแดงฉาน หยาดน้ำตาอาบเต็ม มองดูคล้ายเลือดขังอยู่เต็มตา ทำให้รู้สึกถึงความทุกข์โศกที่ยิ่งใหญ่

2.3 เสียง เป็นพลังงานที่สัมผัสได้ด้วยหู จินตภาพด้านเสียงปรากกฏเมื่อกวีต้องการอธิบาย ให้ความรู้สึกคิดเสียงไพเราะ เสียงของสรรพสิ่งความยิ่งใหญ่ อำนาจหรือการเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร ดังตัวอย่าง

เสียงกระดิ่งแขวน หิ่งคำดังก้อง
เสียงขอคำต้อง เทิงปลายงิ้วง่า ปลายนั้น
คือดังเสียงปี่แอ้ แคนไค้ขลุ่ยซอ

(ผาแดง- นางไอ: 85)

เสียงกระดิ่ง ซึ่งแขวนอยู่กับขอเกาะเกี่ยวทองคำรอบคอกระรอกเผือกดังกึกก้องและเสียงของทองคำดังก้องอยู่บนยอดไม้ ไพเราะเทียบได้กับเสียงดนตรี เครื่องสี เป่า ได้แก่ ซอ ขลุ่ย แคนและปี่ ล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดเสียงแหลมสูง ดังกังวานทั้งสิ้น เสี่ยงที่แนะให้นึกเห็นจึงเปลี่ยนเสียงแหลมใส ก้องกังวาน ชวนให้พึงพอใจเพราะความไพเราะ แต่ก็ดังกึกก้องแสดงความยิ่งใหญ่น่าเกรงขามและอัศจรรย์ใจด้วย

จินตภาพความเคลื่อนไหวและพลังงานต่างๆ ที่กวีนำมาใช้แนะความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน ล้วนแสดงความสามารถของกวีในการนำสภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนอีสาน มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานวรรณกรรมก่อให้เกิดความงามไพเราะของถ้อยคำและความหมายลึกซึ้ง กินใจ การสร้างจินตภาพบนพื้นฐานความเป็นจริง ในสิ่งที่สังคมร่วมรับรู้เช่นนี้ นอกจากจะช่วยแนะภาพแสดงอารมณ์ความรู้สึกและจินตนาการแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นทัศนะที่กวีมีต่อโลกและชีวิตได้อีกทางหนึ่งด้วย

สุวัฒนา (2540: 20) สรุปผลการวิจัยที่กล่าวถึงเกณฑ์การใช้จินตภาพ ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง ภาษาในวรรณกรรมของสุวรรณี สุคนธา, ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับจินตภาพ ว่า

1. การสร้างจินตภาพโดยการใช้คำ

1.1 การใช้คำบอกสี

1.1.1 การใช้คำบอกสีสองคำมาเข้าคู่กัน คือนำสีคู่ปฏิปักษ์มาเข้าคู่กัน ทำให้เกิดภาพในจินตนาการที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรง

1.1.2 การใช้คำบอกสีสองคำมาบอกลักษณะสีสัน

1.1.3 การใช้คำบอกสีควบคู่ไปกับคำแสดงความรู้สึก

1.1.4 การใช้คำบอกสีควบคู่กับสิ่งที่มีสีเหมือนกับสีที่จะกล่าวถึง

1.1.5 การใช้คำบอกสีโดยนำสีสันจากธรรมชาติมาช่วยเป็นแนวเทียบ

1.1.6 การใช้คำนามเพียงคำเดียวระบุชื่อสี

1.1.7 การใช้คำนามเพียงคำเดียวระบุชื่อสี

1.1.8 การใช้คำขยายเพื่อบอกสี

1.2 การใช้คำบอกแสง

1.2.1 การใช้คำบอกแสง

1.2.2 การใช้คำว่า “เลื่อมพราย” “แพรวพราย” “พริ้งพราว” ฯลฯ ให้ความของแสงที่แวววาวมีแสงวาบ, เคลื่อนไหวไปมา

1.2.3 การใช้คำว่า “แวววาว” “แววับ” “วูบวาบ” “วาววับ” ฯลฯ ให้ภาพของแสงที่กลอกกลิ้งเป็นประกาย

1.2.4 ใช้คำว่า “เรื่อ” “เรื่อเรือง” “เรือง” ให้ภาพของแสงอ่อนๆ ที่ค่อยๆ สุกสว่างขึ้น

1.3 การใช้คำบอกเสียง

มีการใช้คำ “สัทพจน์” (onmatopoeia)

1.4 การใช้คำบอกกลิ่น

1.4.1 การใช้คำบอกกลิ่นเพื่อบอกลักษณะของกลิ่นว่าหอม หรือเหม็นอย่างไร

1.4.2 การใช้คำบอกกลิ่นว่าส่งกลิ่นไปได้ใกล้หรือไกลเพียงใด

1.4.3 การใช้คำ

1.5 การใช้คำบอกรส คือ การบอกรสชาติของอาหาร

1.6 การใช้คำบอกอารมณ์ความรู้สึก

1.6.1 คำบอกอารมณ์สุข

1.6.2 คำบอกอารมณ์ทุกข์

2. การสร้างจินตภาพโดยการใช้ความเปรียบ

2.1 การใช้แก้ว ทอง และทิพย์เป็นความเปรียบ

2.2 การใช้ธรรมชาติมาใช้เป็นความเปรียบ

2.2.1 การใช้ทะเลเป็นความเปรียบ

2.2.2 การใช้หมอกเป็นความเปรียบ

2.2.3 การใช้น้ำค้างเป็นความเปรียบ

2.2.4 การใช้พายุหรือฝนเป็นความเปรียบ

2.2.5 การใช้ฟ้าร้องฟ้าผ่าเป็นความเปรียบ

2.2.6 การใช้ตะกอนของน้ำ และน้ำเป้นความเปรียบ

2.2.7 การใช้ไฟฟ้าเป็นความเปรียบ

2.2.8 การใช้สัตว์เป็นความเปรียบ

2.2.9 การใช้ต้นไม้ ดอกไม้ ใบไม้เป็นความเปรียบ

2.3 การใช้มนุษย์เป็นความเปรียบ

2.4 การใช้ภาพเขียนเป็นความเปรียบ

2.5 การใช้ตัวละครและความเชื่อในวรรณคดีเป็นความเปรียบ

3. การสร้างจินตภาพโดยการใช้สัญลักษณ์

3.1 การใช้เก้าอี้เป็นสัญลักษณ์

3.2 การใช้ห้องแดงเป็นสัญลักษณ์

3.3 การใช้ความสว่างและความมืดเป็นสัญลักษณ์

3.4 การใช้นกเป็นสัญลักษณ์

3.5 การใช้ดอกไม้เป็นสัญลักษณ์

3.6 การใช้แดดเป็นสัญลักษณ์

4. <u>ประวัติ และผลงานของกำปั่น บ้านแท่น</u>

กำปั่น (2548: สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงประวัติของตนเอง มีดังนี้

4.1 <u>ประวัติกำปั่น บ้านแท่น</u>

เด็กชายกำปั่น ได้ถือกำเนิด มาลืมตาดูโลก วันที่ 1 กรกฎาคม ปี พุทธศักราช 2494 ปีเถาะ ตรงกับวันอาทิตย์ เป็นลูกชาวนา บิดาชื่อ พ่อดี มารดาชื่อ แม่เพียร ข่อยนอก ณ.บ้านเลขที่ 7 บ้านแท่น ต.โพนทอง อ.บัวใหญ่ จ. นครราชสีมา ซึ่งมีพี่น้องเกิดร่วมท้องเดียวกัน 4 คน คือ

1. นายดัด ข่อยนอก (เสียชีวิตแล้ว)
2. นางห่าม ข่อยนอก
3. นางบุญนาค ข่อยนอก (เสียชีวิตแล้ว)
4. นายแสวง ข่อยนอก

เด็กชายกำปั่น พอคลอดออกมาลืมตาดูโลกได้ประมาณ 6-7 เดือน มารดาได้เสียชีวิตลง จึงต้องอยู่ในความอุปการะดูแล ของพี่ๆ บางครั้งต้องอาศรัยดื่มนมจากหญิงแม่ลูกอ่อนในละแวกใกล้เคียง ด้วยความเวทนาสงสาร (เมื่อก่อนยังไม่มีนมผง หรือนมกระป๋อง) และบางครั้งต้องดื่มน้ำข้าวรินผสมใส่น้ำตาล (อร่อยมาก) จวบกับเด็กชายกำปั่น เป็นเด็กค่อนข้างจะสมบูรณ์แข็งแรง จึงไม่ค่อยมีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียนเท่าไรนัก จะมีก็เป็นเพียงโรคซางตาเหลื่อม (ตาไม่ค่อยมองเห็นเมื่อยามค่ำคืน หรือตื่นจากนอนใหม่ๆ) พี่สาวและพี่ชายพยายามหารังมดดำ มาต้มแล้วรมตาจึงค่อยหาย (เป็นยาแผนโบราณชะงัดนักแล) เมื่ออายุได้ประมาณ 3-4 ขวบ มักจะเป็นแผลที่น่องเท้า และขาพับ เป็นแผลที่รักษาไม่ค่อยจะหาย แต่ไม่ใช้เป็นโรคผิวหนัง เขาบอกว่า โรคน้ำเหลืองเสีย มันจะเป็นๆ หายๆ อยู่อย่างนั้น เมื่อเริ่มจะเป็นเมื่อไร จะมีอาการคันที่ขาพับ และน่อง พ่อต้องไปหาใบวัชพืชชนิดหนึ่ง เรียกว่าใบ สาระเสร็จ มาบดให้ละเอียดผสมเกลือนิดๆ แล้วทาที่บริเวณแผล ไม่นานก็จะหาย แต่ผอมแห้ง พุงโร เป็นโรคซางตาลขโมยเหมือนเด็กอื่นๆไม่ค่อยเป็น คงจะเป็นเพราะอานิสงส์ที่ได้กินน้ำข้าวริน ที่อุดมไปด้วยวิตามินกระมัง

สมัยเมื่อก่อน อาหารจำพวก เนื้อหมู เนื้อวัว อย่าหวังเลยว่าจะได้กินง่ายๆ เพราะปีหนึ่ง ชาวบ้านจะล้มหมู หรือล้มวัว มาทำเป็นอาหารก็ยาก จะได้กินอยู่บ้างก็เฉพาะเนื้อเป็ด ไก่ แต่ถ้าคราใดที่มีการล้มหมูหรือวัว ควาย จะได้ยินเสียงสับเขียงกันวุ่นวายหัวบ้านท้ายบ้านเลยเชียว ชื่อนายกำปั่น ข่อยนอก (บ้านแท่น) เกิดเมื่อ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2494 ปัจจุบันอายุ 52 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน 334-336 สำนักงานเพลงโคราชกำปั่น บ้านแท่น ถนนจิระ (หน้าวัดหัวสะพาน) แถวประตูผีติดทางรถไฟ ต.ในเมือง อ. เมือง จ. นครราชสีมา รหัส 30000 โทรศัพท์ 044-264467 01- 8762164 โทรสาร044-264467 อีเมลล์ kumpun2164@thaimail.com

ภรรยาชื่อ นางทวาย เกริ่นกระโทก (กาเหว่า โชคชัย) มีบุตร 3 คน เป็นหญิงทั้งหมดคนที่ 1 นางสาวชาลินี ข่อยนอก กำลังศึกษาที่สถาบันราชภัฏนครราชสีมา คณะนิเทศฯ อายุ18 ปีคนที่ 2 เด็กหญิงฐิติมา ข่อยนอก อายุ 15 ปี กำลังเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสุระนารีวิทยา อายุ 13 ปี คนที่ 3 เด็กหญิงเทพลักขณา ข่อยนอก อายุ 4 ปี อนุบาล 2 โรงเรียนบ้านหัวทะเล อายุ 4 ขวบ

ความเป็นอยู่ เรียบง่าย ชอบอยู่อย่างสันโดษ เข้าสังคมเป็นบางครั้งอาหาร กินได้ทุกอย่าง เนื้อ ปลา ผัก ผลไม้ ดื่มเหล้าเป็นบางครั้งเสียงเพลงที่ชอบ ชอบเพลงของทูล ทองใจ มากที่สุด รองลงมาไวพจน์ เพชรสุพรรณกีฬาที่ชอบ ชอบมวยโลก ฟุตบอลนัดสำคัญ ชอบเล่นกีฬาตี แบดมินตัน วิ่ง.คติที่ยึดมั่น เราเกิดมาในโลก มีมนุษย์ มีสัตว์ เป็นเพื่อนร่วมโลก เขาคือเพื่อนที่เกิด มา เพื่อที่จะแก่ เจ็บ ตาย อยากได้ อยากดี มีโลภ โกรธ หลง เหมือนเราทุกอย่าง เมื่อเขาโกรธเราบ้าง เขาอยากได้ของเราบ้าง เราจะไปถือสาอะไร เพราะเราก็เหมือนกับเขา จงอย่าโกรธเขาตอบ จงให้ ความรักกับเพื่อนร่วมโลกให้มากๆ จงคิดดูว่า ถ้าไม่มีเขา แล้วเราจะอยู่อย่างไร สมมุติว่าเราอยู่ใน โลกอื่น หรือดาวดวงอื่นที่มีอันตรายรอบด้าน โดยอยู่กับคนหรือสัตว์ที่เราเกลียดและชิงชังที่สุดที่ ไปจากโลกเดียวกัน โดยอยู่ลำพังกันสองต่อสอง อยากถามว่า เรายังจะเกลียดเขาอยู่ไหม เรายังจะ เข่นฆ่าเขาอยู่หรือ ฉะนั้นฉันจะมีความรักให้กับคนทั้งโลก มนุษย์ชาติถ้ารักกัน สงสารกัน ความ อิจฉาก็ไม่เกิด การเข่นฆ่าซึ่งกันและกันก็ไม่มี สงครามก็ไม่มี คติธรรมประจำใจ เกิดเป็นคน อย่า ลืมคุณคน คนลืมคุณคน คนนั้นไม่ใช่คนสถานที่ท่องเที่ยวที่ชอบไป อยากไปต่างประเทศสักครั้ง ที่ อยากไปที่สุดคือ อินเดีย เนปาล อยากไปดูหลังคาโลกที่ชื่อว่าภูเขาหิมาลัย อยากไปธิเบต อยากไป ชมสังเวชนียสถานทั้ง 4 อยากเที่ยวให้ทั่วเมืองไทย (แต่ก็เพียงอยาก คงยาก)

สิ่งที่อยากได้ในขณะนี้ อยากให้ลูกทุกคนเป็นคนดี สร้างประโยชน์ให้กับสังคม การ ที่เราทำตัวให้ดีนั้นทำได้ แต่การที่จะทำให้คนอื่นทำดีตามไปด้วย แม้แต่ลูกของตนเองทำยาก ฉะนั้น จึงได้แต่ภาวนา

สิ่งที่อยากทำในขณะนี้ อยากให้บุคลากรคนในวงการเพลงโคราช รักสามัคคี รู้จัก ปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่ เพื่อทำให้เพลงโคราชมีชื่อเสียง อยากทำให้ทุกๆคนมีชื่อเสียงทั่วๆกัน อนาคตไม่แน่นอน แต่ต้องทำปัจจุบันให้ดีที่สุด ประเดี๋ยวอนาคตจะดีเอง

สิ่งที่ปรารถนาที่สุด มิใช่ทรัพย์สินเงินทอง ลาภยศ แต่ปารถนาอยากได้ที่สุดคือ ทำ อย่างไรถึงจะบรรลุธรรมข้อใดข้อหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยากมีสมาธิ อยากมีญาณแก่กล้า เพื่อเป็นหนทางไปสู่การเป็นพระอรหันต์ และไปนิพพานจะได้ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก

ปัจจุบัน กำปั่น บ้านแท่น กาเหว่า โชคชัย ก็ยังพำนักอยู่ที่เดิม คือบ้านเลขที่ 336 ถนนจิระ ต.ในเมือง อ. เมือง จ.นครราชสีมา และก็ยังอยู่บ้านเช่า ข้าวซื้อเช่นเดิม และยังเป็นคนเดิม ไม่ เปลี่ยนแปลง หน่วยงานใดมีงานให้รับใช้ไม่มีเกี่ยง ถึงว่าจะต้องเสียค่ารถค่ากินไปเองก็ตาม

เว้นเสียแต่ติดงานเสียก่อน จากอายุเพียง 5 ปีที่ออกจากบ้านไปอยู่วัดเป็นอารามบอย จากนั้นไปเป็นนักบวช นักเทศน์ จนมาเป็นนักเพลง จวบจนปัจจุบันย่างเข้า อายุ 52 ปี เข้าวัยเลยกลางคนไปแล้ว สี่สิบเจ็ดปีแห่งการต่อสู้ สี่สิบเจ็ดปีแห่งการดิ้นรน เอาความอดทนเป็นที่ตั้ง เอาความขยันหมั่นเพียรเป็นตัวขับเคลื่อน เอาความรู้และประสพการเป็นอาวุธแผ้วถางทาง ได้กำลังใจจากคนรอบข้าง และแฟนเพลงเป็นโอสถขนานวิเศษที่ชูกำลังให้ก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างมิเหน็ดเหนื่อย เอาคำสั่งสองของครูบาอาจารย์เป็นน้ำพระพุทธมนตร์เทชโลมร่างกายให้สดชื่น ชีวิตคือการต่อสู้ ยิ่งไม่มีสัตรูยิ่งดี เพราะกำปั่น ไม่สร้างสมสัตรู ไม่พยาบาทปองร้ายใคร ขอรับใช้งานสังคมทุกชนชั้น ในฐานะศิลปินที่เป็นฟันเฟืองเล็กๆ ชิ้นหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เจริญรุดหน้าต่อไป

4.2 <u>ผลงาน</u>

1. รางวัลศิลปินพื้นบ้านดีเด่นของจังหวัดนครราชสีมา 2 ปี ซ้อนคือปี 2543-2544
2. รางวัลศิลปินอีสานแห่งชาติสาขาศิลปการแสดงเพลงพื้นบ้านสื่อสารมวลชนปี พ.ศ. 2545 มอบให้โดยสถาบันวิจัยศิลปะภาคตะวันออกเฉียงเหนือมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. รางวัลสื่อพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือยอดเยี่ยม ปี 2542-2543 ครั้งที่ 18 จากศูนย์ส่งเสริมประสานงานเพื่อเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี มอบให้โดยนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ที่ทำเนียบรัฐบาล
4. ได้รับการไว้วางใจจากหน่วยงานของรัฐ ให้ผลิตสื่อแนวเพลงพื้นบ้านมากมาย อาทิ กรรมการการเลือกตั้ง สาธารณะสุขจังหวัด วิทยุชุมชน. เทศบาล. องค์การบริหารส่วนจังหวัด . ผู้แทนราษฎร สถาบันการศึกษาหลายแห่ง ได้รับใบประกาศเกียรติคุณทุกใบ
5. รางวัลถ้วยเกียรติยศและเงินสด 500.000 บาท จากนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ในการประกวดมหกรรมหมอลำซิ่ง 19 จังหวัดในภาคอีสาน รวมทั้งหมดมี 95 คณะ มีศิลปินรวมแล้ว 20.90 คน ได้รองชนะเลิศอันดับที่ 1

หาเงินจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพลงโคราช จัดตั้งกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือศิลปินยากไร้ เจ็บตาย. เป็นวิทยากรพิเศษกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน 2 เลี้ยงอาหารบ้านคนชราทุกปี 3 เลี้ยงอาหารเด็กเนื่องในงานวันเด็กแห่งชาติ

4.2.1 <u>ด้านศาสนา</u>

ได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยการ สร้างที่เก็บน้ำฝนถวายวัดเขาแก้ว

อ.โชคชัย มูลค่า 50,000 บาท สร้างเสาศาลาการเปรียญวัดบ้านแท่น และเสาวิหารหลวงปู่โตวัดโนนกุ่ม สร้างกำแพงวัดป่าคลองขุนเทียน ซื้อตู้เย็นถวายวัด 5 วัด จำนวน 5 ตู้ ซื้อกลองยักษ์ถวายวัดบ้านโจด 1 ใบ จัดกองผ้าป่าไปทอดตามวัดต่างๆทุกปีไม่ขาด

4.2.2 <u>ด้านตำแหน่ง</u>

เป็นประธานชมรมเพลงโคราช 2 ปี เป็นที่ปรึกษาสมาคมเพลงโคราชเป็นอนุกรรมการวิทยุชุมชนของคนโคราช เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาเป็นกรรมการโครงการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อสุขภาพ (ส.ส.ส.)

อาจารย์พิเศษร่างหลักสูตรการเรียนการสอนเพลงโคราชร่วมกับวิทยาลัยนาฏศิลป์

4.2.3 <u>ด้านการถ่ายทอด</u>

มีลูกศิษย์ ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาทั้งเพลงโคราช. เพลงลูกทุ่ง. ดนตรี. ประมาณ 60-70 คน ดังที่มีในรายชื่อ ทำเนียบลูกศิษย์

4.2.4 <u>ผลงานการประพันธ์เพลงโคราช</u>

1. ประพันธ์เพลงโคราชประวัติหลวงพ่อคูณ 100 กลอน
2. เพลงเรื่องมหาเวสสันดรโรงใหญ่ 300 กลอน
3. เพลงเรื่อง ยาเสพติด อนุรักษ์ธรรมชาติ 150 กลอน
4. เพลงเรื่อง มนุษย์โลกล้านปี
5. เพลงเรื่อต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงให้ ก.ก.ต.จังหวัด
6. เพลงเรื่อง ป้องกันโรคติดต่อ 8 ชนิดให้สาธารณะสุขจังหวัด
7. เพลงเรื่อง เชิญชวนท่องเที่ยวภาคอีสาน 19 จังหวัด
8. เพลงเรื่องท้าวเจ็ดคะนน สุภมิตร + เกศสินี ปราจิต+อรพิม อินทปัฐถาให้กับนายบุญส่ง ครูศรีเพื่อทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท
9. เพลงที่ใช้แสดงในงานต่างๆ อีกมายมายให้กับลูกศิษย์ ซึ่งมาเรียนเพลงโคราชและจบวิชาสามารถออกไปประกอบอาชีพได้ 50 คน (ซึ่งมีอยู่ในสมุดทำเนียบ)

4.2.5 <u>ผลงานการประพันธ์แหล่</u>

ได้ประพันธ์แหล่ไว้อย่างมากมาย พร้อมทั้งไปขับร้องตามวาระต่างๆ ซึ่งได้ทำการพิมพ์บันทึกไว้ในหนังสือประวัติกำปั่น บ้านแท่น

4.2.6 <u>เพลงโคราชประยุกต์</u>

1. ประพันธ์เพลงโคราชซิ่ง เพลงลูกทุ่งภาษาโคราช เพลงลูกทุ่ง. 300 เพลง

4.2.7 <u>ผลงานการผลิต</u>

1. ผลิตเทปคาสเซทเพลงโคราชซิ่ง ทั้งหมด 8 ชุด
2. ผลิต ซีดี วีซีดี คาราโอเกะ
3. แต่งและผลิตหนังสือคู่มือการเรียนการสอนเพลงโคราช
4. เขียนหนังสือเรื่องสั้นลงใน วารสาร เวลคัมทู โคราช ให้กับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมีเรื่องสั้นทั้งหมดดังนี้ 1 เรื่องสั้น นางแมวขอฝน 2 ความฝันของเด็กบ้านนอก 3 ไอ้สมิงแห่งคลองหินลับ ตอนที่ 1 – 2 – 3 - 4 พระผงกำแพงโลหิต 5 ไอ้โกรด 6 เปาบุ้นจิ้นบ้านนอก ตอนที่ 1 - 2 7 กิโลเมตรที่ 75 8 แม่ไม้เพลงโคราชตอนที่ 1 – 2 - 3
5. เขียนตำราคู่มือการชี้และวัดเกณฑ์ความเป็นมาตรฐานของเพลงโคราช 1 เล่ม
6. ผลิตเทปอัลบั้ม สุขภาพดีถ้วนหน้าอย่างยั่งยืน ให้ สาธารณะสุขจังหวัด น.ม.
7. ผลิตเทป ชุด เที่ยวสูงเนิน ให้กับสภาวัฒนธรรมสูงเนิน
8. ผลิตเพลงชุด อาลัยน้ำชาติ เพื่ออาลัยในการจากไปของ พลเอกชาติชาย ชุนหะวัน
9. ผลิตเพลงชุดหาเสียงให้กับ ส.ส.สุภรณ์ อัตถาวงศ์
10. ผลิตเพลงชุดหาเสียงให้กับ ส. ส. ประเสริฐ จันทร์รวงทอง
11. ผลิตเพลงประจำตัวให้นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ
12. ผลิตเพลงประจำตัวให้นายกร ทัพพะรังสี
13. ผลิตเพลงประจำตัวให้ ส. ส. ประทีป กรีฑาเวช ส. ส.ประชาธิปไตย คำสิงห์นอก ส.ส. วัณรัตน์ ชาญนุกูล ดอกเตอร์ประวิช รัตนเพียร ส. ส.สุชาติ สีสัง ส.ส.วินัย จุลพงศ์ธร ส.ส.พงศ์ธร อรรณนพภรณ์ พลตำรวจตรีวุฒิ สุโกศล ส.ส. บุญจง วงศ์ไตรรัตน์ ส.ส.พงศ์พิศ รุ่งเป้า เพลงวิทยุชุมชนคนโคราช. เพลงชุดคนแม่มูน เพลงห้างไต้ฟ้า เพลงห้างเตียหงี่เฮียง เพลงเพียบพร้อม

เพลงลำตะคองให้กลุ่มรักลำตะคอง. เพลงกองทุนซิฟ เพลงมาร์ชของสมาคมส่งเสริมการกีฬา นครราชสีมา

4.2.8 <u>สิ่งที่ภูมิใจที่สุดในชีวิต</u>

1. เข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพรัตน์ราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ที่หอสมุดสยามกุมารี วันที่ 2 มิถุนายน 2542

2. แสดงเพลงโคราชถวายต่อหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระเทพฯลฯ ณ.โรงละครแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2545

3. เป็นผู้นำการแสดงแสงสีเสียง สื่อผสมสัญจร ธ.สถิตในดวงใจของชาวไทยทั่วหล้า พ.ศ. 2543

4. ร้องแหล่กลอนสด ต่อหน้าอดีตนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัยที่โรงแรมสีมาธานี ได้รับการยกย่องชมเชย

5. ร้องแหล่กลอนสด ต่อหน้าอดีตนายกรัฐมนตรีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่สโมสรร่วมเริงชัยนครราชสีมา จนได้รับการยกย่องชมเชย

6. เป็นผู้ที่ได้เข้าพบกราบหลวงพ่อคูณได้ตลอดเวลา

7. แข่งขันหมอลำซิ่งอีสาน 95 คณะ ได้รองชนะเลิศอันดับที่ 1 ทั้งที่เป็นเพลงโคราช แต่สามารถชนะหมอลำมาได้

8. แหล่กลอนสดในงานวันเกิดสุวัจน์ ต่อหน้านายกรัฐมนตรี พ.ต.อ.ทักษิณ ชินวัติ และต่อหน้าคนอีกแสนกว่าคน

9. แหล่ต้อนรับนายกทักษิณ ชินวัติ ที่ลานย่าโมคราวที่มามอบธงให้กับอำเภอที่ชนะยาบ้า 23 มีนาคม 2546

10. แหล่ และร้องเพลงต้อนรับศิลปินแห่งชาติ และศิลปินสำคัญในประเทศที่มีชื่อเสียง 65 คน ที่ โรแรมสีมาธานี ในโครงการ สร้างสรรค์งานศิลป์ถิ่นย่าโมในวันที่ 27 เมษายน 2546

11. และสิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นมงคลในชีวิตคือ การได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพรัตน์ราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ถวายรายงาน กิจการร้านจิตลดาสาขาสีมาธานี ด้วยกลอนเพลงโคราช เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2546 พระองศ์ทรงปรบพระหัตถ์ให้ด้วยความพอพระทัย ภาพในวันนั้นจะติดตาตรึงใจไปจนวันตาย

12. ได้ภรรยาที่ดี รู้ใจ มีความเป็นห่วง ดูแลสามีในหน้าที่ภรรยาที่ดี ยากนักที่

เราจะแสวง หาภรรยาได้เช่นนี้

13. ได้รับเกียรติให้เป็นผู้ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญศิลปินแห่งชาติ 8 ท่าน ที่หอสมุดแห่งชาตินครราชสีมา 2 ท่านในนั้นที่กำปั่นชื่นชอบและสัทธาปรารถนาอยากพบคือ ท่านคำพูน บุญทวี ท่านสุเทพ วงศ์กำแหง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวัฒนา (2540: 80) ได้ศึกษาภาษาจินตภาพในวรรณกรรมของสุวรรณี สุคนธา นั้นมีความสัมพันธ์กับแนวคิดและทัศนคติของผู้ประพันธ์ เนื่องจากสุวรรณี สุคนธา เป็นจิตรกร ภาษาที่ใช้จึงแสดงออกมาในลักษณะการวาดภาพระบายภาพแต่งแต้มสีได้อย่างหมดจดงดงาม การสร้างจินตภาพโดยการใช้คำสุวรรณีสามารถเลือกใช้คำสามารถสร้างจินตภาพของสี แสง เสียง กลิ่น รส และอารมณ์ความรู้สึกอันหลากหลายของตัวละครได้อย่างประณีตงดงาม ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลความเป็นจิตรกรของสุวรรณี ทำให้จินตภาพในวรรณกรรมของสุวรรณี มีลักษณะคล้ายภาพเขียน มีความละเอียดละอ่อน พิถีพิถันในการเลือกสรรถ้อยคำ

ดลฤทัย (2540: 89) ได้ศึกษาภาษาจินตภาพโดยการสร้างภาพพจน์ อัศศิริ ธรรมโชติ ได้นำสิ่งต่างๆ ที่มีในธรรมชาติ ทั้งสิ่งของ สัตว์ พืช ฯลฯ มาเพื่อเปรียบเทียบเพื่อขยายให้เห็นภาพ แสง สี รูปทรง ปริมาณ และเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกทั้งเหงา เศร้า ทุกข์ใจ ตกใจ ร่าเริง แจ่มใส ซึ่งอัศศิริ มีการนำภาพพจน์มาสื่อให้เห็นภาพและจินตนาการตามอย่างชัดเจน และสิ่งที่อัศศิริ ธรรมโชติ เลือกมาสื่อนั้นถือว่าเหมาะสมเพราะผู้อ่านสามารถโยงความคิดของภาพพจน์จากประสบการณ์ของตนได้ อัศศิริ ธรรมโชติ พิถีพิถันในการใช้ภาพพจน์เพื่อแสดงจินตภาพอันละเอียดลึกซึ้งให้ปรากฏแจ่มใจผู้อ่านได้อย่างดียิ่ง

ชนัญญา (2544: 145 – 154) ได้ศึกษาการสื่อสารอามรณ์ขันของนักแสดงตลก “รายการโทรทัศน์ก่อนบายคลายเครียด โดยศึกษารูปแบบวิธีการนำเสนอรายการ และวิธีการผลิตรายการโทรทัศน์ก่อนบ่ายคลายเครียด ตลอดจนการศึกษาการแสดงตลก และการสื่อสารอารมณ์ขันของนักแสดงตลกในรายการดังกล่าว โดยใช้การวิเคราะห์ เนื้อหารายการ การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า รายการก่อนบ่ายคลายเครียดใช้รูปแบบละครตลก นำเนอโดยใช้ละคร ลิเก โขน ล้อเลียนละคร ภาพยนตร์ เกมโชว์ที่กำลังอยู่ในกระแสความนิยม ล้อเลียนประเด็นทางสังคม และทางการเมือง รวมไปถึงล้อเลียนวรรณคดี การแสดงตลก

และบทสนทนาของนักแสดงตลกในการแสดง นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์องค์ประกอบของการทำรายการโทรทัศน์ เช่น เครื่องแต่งกาย ฉาก และอุปกรณ์การแสดง ดนตรี และเสียงประกอบเพื่อสร้างอารมณ์ขัน

ปรีชา (2526: 87) ได้ศึกษาเพลงโคราชในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ทราบว่าเพลงโคราชมีวิวัฒนาการมาจากเพลงก้อมที่ใช้พูดจาโต้ตองกันที่เรียกว่าเพลงคู่สองและคู่ที่สี่ คือ การเล่นสัมผัสอักษร และสัมผัสสระ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาถิ่นโคราช และภาคกลางปัจจุบันภาษาถิ่นค่อยๆ เลือนๆ ไปใช้ภาษากลาง แต่คงสำเนียงโคราชไว้เป็นส่วนมาก การเล่นเพลงโคราชเดิมเล่นที่ลานบ้าน ต่อมาเล่นบนเวทียกพื้น มีเสาสี่ต้น ผู้เล่นหญิงชาย จะว่าการโต้ตอบกันทีละคู่ เนื้อหาของเพลงจะเกี่ยวกับเรื่องของความรัก โดยใช้ปฏิภาณโต้ตอบกัน ความเป็นอยู่อาชีพ สภาพสังคม สุภาษิต คำสั่งสอน ธรรมในพุทธศาสนา เจตคติต่อสังคม ความเชื่อถือเนื้อหาของเพลงโคราชสะท้อนถึงศาสนา เรื่องกรรม อาชีพ การศึกษาอบรม สิ่งแวดล้อมและค่านิยมพื้นฐานด้านสังคมของคนโคราช

พชร (2543: 98) ผลการวิจัยเพลงโคราชการศึกทางด้านมานุษยวิทยาการดนตรีพบว่า เพลงโคราชมีการพัฒนาเปลี่ยนรูปแบบเนื้อหา ตลอดจนวิธีการเล่นเพลงมาตลอด ทั้งนี้สาเหตุประการหนึ่ง มาจากความคิดสร้างสรรค์ ของหมอเพลง และรสนิยมของผู้ฟัง อีกประการหนึ่งทีสำคัญยิ่งคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยโคราช ทำให้เกิดมีเพลงโคราชแบบต่างๆ เพิ่มขึ้นจากแบบดั้งเดิม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน คือเพลงโคราชแก้บน และเพลงโคราชซิ่ง อย่างไรก็ตามไม่ว่าเพลงโคราชจะเปลี่ยนไปอย่างไร เนื้อร้องก็ยังคงรักษาลักษณะของกลอนเพลงโคราช รวมกับทำนอง “โอ่” ซึ่งเป็นลักษณะของเพลงแต่ดั้งเดิมไว้ตลอดมา นอกจากนี้เพลงโคราชที่ยังได้รับความนิยมยังต้องขึ้นอยู่กับความสามารถ ลีลาของหมอเพลงแต่ละท่านอีกด้วย

กษมา (2545: 98) ผลการวิจัยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงเพลงโคราชพบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบการแสดงเพลงโคราชปัจจุบัน หลังจากที่หมอเพลงรุ่นเก่า ในคณะ 4 คน ขึ้นไหว้ครู และว่าเพลง เมื่อจบเพลงโคราชปัจจุบัน โดยกลุ่มหมอเพลงรุ่นใหม่ ที่มีการนำเพลงลูกทุ่งมาร้อง แทรกบทเจรจา เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน มีหางเครื่องประกอบการร้อง แทรกบทเจรจา เนื้อหาที่ใช้แสดงเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ในปัจจุบัน มากขึ้น โดยเกี่ยวข้องกับสภาพสังคม

สิ่งแวดล้อม และข่าวที่ได้รับความสนใจจากคนทั่วไป ส่วนภาษาที่ใช้จะมีภาษากลางเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงใช้ภาษาโคราชเป็นหลัก